

District Groningen

W.J. Stouthamer, Meidoornlaan 43, 9756 BN Glimmen, stouthamer.wj@inter.nl.net
A.R. Vos-Smit, Marne 28, 9642 JZ Veendam, arvossmit@planet.nl

INHOUD

- Aan de slag in 2016
- Jaar-, excursie- en plantenwerkgroepverslagen 2015
- Verslag Floronkamp Westerwolde 2015
- René Bult Floron vrijwilliger 2015
- Eindejaarsplantenjacht
- Bijzondere waarnemingen 2015
- Lijst waarnemers 2015
- Cursus 'Planten inventariseren met de smartphone'
- Het Nieuwe Strepen 2016
- Nieuwe Boeken & Websites
- **Artikelen**
- Niet alledaags
- Gladde en Doffe ereprijs nog steeds in Groningen
- Aziatische veldkers in Groningen en Drenthe
- Middelste en Rankende duivenkervel
- Volkstuinen, schuilplaats voor akkeronkruiden

Kroos. Foto's: Wim van der Ven

AAN DE SLAG IN 2016

EXCURSIEPROGRAMMA

GRONINGEN

Zondag 19 juni, Bourtange

Tussen Bourtange en de grens met Duitsland heeft Het Groninger Landschap een fraai natuurgebied herschapen. In het noorden begrensd door de Bakovenskade; een botanisch juweel. De omgeving van Bourtange is een bolwerk van de Steenanjer. Ook komen er voor: Grasklokje, Klokjesgentiaan en vertegenwoordigers van de families Genista (Stekel- en Verfbrem) en Filago (*Dwergviltkruid*).

Verzamelen om 9.30 uur, het grote parkeerterrein Vesting Bourtange aan het einde van de Willem Lodewijkstraat bij de ingang van het sportveld aan de noordzijde van Bourtange.

Zondag 7 augustus, Westerwolde, Sellingen

De Ruiten-Aa kronkelt tussen de essen aan de oostkant en de Sellingerbossen aan de westkant. We gaan op zoek naar viltkruiden, Stekel- en Kruiptrem, welke soorten garant staan voor meer bijzonders.

Verzamelen om 9.30 uur, parkeerterrein tussen de Noordmee en het zwembad aan de westzijde van Sellingen.

info beide excursies/inventarisaties

Annie Vos arvossmit@planet.nl of
Willem Stouthamer stouthamer.wj@inter.nl.net

DRENTE FLORON district 5 / WFD

info: wfdrenthe.nl

20 februari WFD medewerkersdag, Zuidlaren

excursies

21 mei Landgoed Vosbergen, Paterswolde
4 juni Deurzer- en Anreepdiep
9 juli omgeving Wittelte
13 augustus Geeserstream en Kerkhorsten
17 september Emmer-Compasuum

Meerdaagse inventarisatiekampen FLORON

info: floron.nl

10-13 juni Drenthe
25-26 juni Utrecht
8-10 juli Midden-Brabant
26-28 aug. Gelderland

10 december FLORON-dag

District Groningen

Dit jaar is een record aantal waarnemingen behaald in totaal 24.351, inclusief het kamp in Sellingen en de smartphone van Annie Vos. Daarnaast zijn er nog de waarnemingen die zijn ingevoerd via waarneming.nl

Ruime deelname aan de FLORON projecten:

Het Nieuwe Strepen,
Staat deze plant er nog
Witte atlasblokken
Eindejaarsplantenjacht.

Evenals het jaar er voor is er wederom een FLORON-weekendkamp in Sellingen georganiseerd (zie het verslag elders in deze Nieuwsbrief). Een substantiële bijdrage aan de inventarisatie van 100 km-hokken in het dal van de Ruiten-Aa (EHS), een project van SBB.

Er zijn twee FLORON-excursies gehouden. In Bakkerom, een voor publiek afgesloten petgaten-complex, met maar liefst 17 soorten zeggen; zondag 31 mei (14 deelnemers) en bij Woudbloem, een heringericht groot landbouwgebied tot nieuwe natuur; zondag 23 augustus (10 deelnemers).

Externe activiteiten:

KNNV Groningen

We hebben drie excursies geleid naar wederom Woudbloem, 22 augustus, het natuurpark De Noorderriet bij Grijpskerk en naar Schiermonnikoog. De laatste excursie met deelname van IVN Groningen.

IVN Leek-Niebert

Uitleg gegeven over de aanpak van inventarisatie in het parkbos Nienoord bij Leek en een excursie over varen gehouden bij Veenhuizen.

IVN Eelde-Paterswolde

Excursie muurplanten Diepenring Groningen.

Het Groninger Landschap

Deelname aan opleidingstraject van een groep nieuwe vrijwilligers tot natuurgids door op één avond de kenmerkende planten de revue te laten passeren van 3 gebieden van Het Groninger Landschap op klei (Dollard), veen (Midwolda/Ennemaborgh) en zand (Bourtange).

Iedere florist, streper of plantenspeurder wordt weer van harte bedankt voor zijn/haar inspanningen door het districtsteam:

Willie Riemsma w-riemsma@netvisit.nl
Annie Vos arvossmit@planet.nl
René Bult rene.bult@gmail.com
en Willem Stouthamer.

Grijpskerk, natuurpark De Noorderriet

Willem Stouthamer en Inge Somhorst

Het terrein is in de beginjaren 90 aangelegd, nu bijna 20 jaar geleden, met bosjes, (natte) hooilanden, water- en moeraspartijen als afscherming van de gasopslag. Dwars door het gebied loopt een fietsverbinding van Kommerzijk richting Grijpskerk / Lauwerzijk.

Op zaterdag 23 mei hebben FLORON en KNNV Groningen een gezamenlijke planten- en paddenstoelenexcursie naar dit natuurgebied uitgeschreven. We zijn benieuwd hoe het zich heeft ontwikkeld. Op 9 mei is er een voorverkenning gedaan met extra bezoek op 29 juni. Op 20 september was er nogmaals een paddenstoelenexcursie van de mycologische werkgroep Groningen, waarbij natuurlijk ook naar planten is gekeken door een enkeling.

Zeer verrassende kennismaking mogen we wel concluderen. Je hoeft niet meer helemaal naar Limburg af te reizen voor botanische wonderen, zoals Gulden sleutelbloem (*Primula veris*), Bont kroonkruid (*Securigera varia*), Kruisbladwalstro (*Cruciata laevipes*), Moeraswolfsmelk (*Euphorbia palustris*), Duifkruid (*Scabiosa columbaria*), Wilde marjolein (*Origanum vulgare*) en Ruige weegbree (*Plantago media*). Je kunt ze hier bij Grijpskerk op je gemak bestuderen. Deze soorten zijn allemaal vreemde snuiters in Groningen. Verrassend was de ontdekking van Rond wintergroen (*Pyrola rotundifolia*).

Rond wintergroen, foto Inge Somhorst

Ook voor orchideeën is het een paradijs: vele Rietorchissen (*Dactylorhiza majalis (praetermisa)*), Brede orchis (*Dactylorhiza majalis*), Brede wespenorchis (*Epipactis helleborine*) en wat later in het jaar Moeraswespenorchis (*Epipactis palustris*). Verder nog aanwezig Cichorei (*Cichorium intybus*), Knoopkruid (*Centaurea jacea*), Bosrank (*Clematis vitalba*), Gewone agrimonie (*Agrimonia eupatoria*), Parnassia (*Parnassia palustris*) en vele soorten zeggen (*Carex*), waaronder verrassend veel Zilte zegge (*Carex distans*). Natuurlijk oogden de Dotters (*Caltha palustris (palustris)*) en Lidsteng (*Hippuris vulgaris*).

Tussen wat wilgenstruiken stond Robertskruid (*Geranium robertianum*) met witte bloemen.

Bomen hebben bij de inrichting eveneens ruim aandacht gekregen. Opvallende exoten waren Wintereik (*Quercus petraea*), Mispel (*Mespilus germanica*), wilde appel- en perenbomen, Haagbeuk (*Carpinus betulus*), Kerspruim (*Prunus cerasifera*), Tamme kastanje (*Castanea sativa*), Tweestijlige meidoorn (*Crataegus laevigata*) en *Crataegus X prunifolium*.

Planten en paddenstoelen, ze kunnen niet zonder elkaar. Het vochtige, niet al te zure milieu van De Noorderriet nodigt uit om naar paddenstoelen te speuren, zelfs in het voorjaar. Het aantal paddenstoelen is dan niet zo groot dus kun je er rustig de tijd voor nemen. De paddenstoelen die hier groeien hebben in tegenstelling tot een groot deel van de plantenpracht het terrein op eigen kracht bereikt. In mei ontdekten we tot onze grote verrassing in de oever van een plas een grote groeiplaats van het Moerasmosoortje (*Arrhenia lobata*).

Moerasmosoortje, foto Inge Somhorst

Deze paddenstoeltjes bestaan uit bruine, wat gelatineuze flappen van een cm of 3,4 doorsnee die bijna zonder steeltje vastgehecht zitten aan het levende mos waarop ze groeien. Ze groeien altijd op slaapmossen in natte, min of meer kalkrijke milieus, mogelijk zwak parasitisch. Ze zijn een beetje doorzichtig, en aan de onderzijde hebben ze een prachtig patroon van gevorkte plooiën, wat een fantastisch gezicht is als je ze tegen het licht houdt. Het is een heel zeldzaam paddenstoeltje, tenminste bij ons; in het Arctische gebied is hij veel algemener.

Behalve op de kale grond in de vochtige oeverzones vinden we in mei ook paddenstoeltjes op dode rietstengels, die nog in het water staan of in vochtige bundels op de natte oever liggen. Deze soorten breken het dode plantaardige materiaal af. In de graslanden vinden we enkele typische graslandsoorten, waarvan van sommige, bijvoorbeeld de wasplaten, nog niet duidelijk is hoe zij aan hun voedsel komen. Als de vegetatie niet te dicht groeit valt hier in de toekomst wellicht meer te verwachten. In de herfst vinden we naast veel afbrekers van plantenresten en houtsnippers ook mycorrhizasoorten. Deze soorten

wisselen voedingsstoffen uit met planten, in dit geval vooral bomen zoals wilgen en elzen. We kunnen concluderen dat zich in De Noorderriet na 20 jaar een planten- en paddenstoelen-flora ontwikkelt die het waard is gevolgd te worden.

Woudbloem, zaterdag 22 augustus

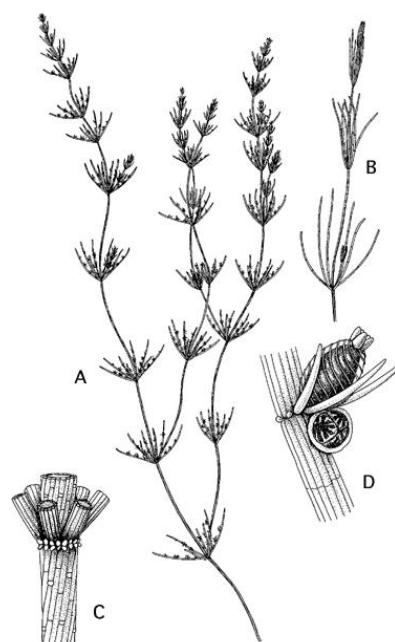
o.l.v. de plantenwerkgroep KNNV Groningen

GeertJan Herder

Bij de 4 op Kardingse sluiten zich tussen de Scharmer Ae en de Slochter Ae nog 5 deelnemers aan voor een algemene excursie. We starten na een inleiding over het inventariseren van km-hokken op streeplijsten en wandelen over het fietspad richting voormalig aardappelmeelfabriek (opgericht door boeren als tegenhanger van de W.A.Scholten-fabrieken) en staan dan in het beoogde km.hok. Het strepen begint en van alle kanten worden platennamen genoemd en aangetekend. Dan klinkt er: 'IJsvogel' en ook die wordt vastgelegd, maar dan digitaal voor waarneming.nl en datzelfde lot(?) treft ook de Europese mol en de Fitis.

Belaagd door venijnig stekende muggen strepen we door langs de fabrieksgebouwen aan de overzijde van de Ae en langs een bosrand bereiken we een brug met alweer een IJsvogel, die zijn kunstje vertoont: zitten op de top van een rietstengel. Op de mugvrije brug wordt de eerste lunch (of ontbijt?) aangesproken en de groep streept verder een overgroeid pad in. Hier ontstaat een scheuring in het deelnemersveld, die niet meer te helen blijkt. Het Roegwold doet ons concurrentie aan. We lopen door langs de Ae naar de volgende brug en daar tijdens de 2^e lunch kunnen we Bruine glazenmakers en copula's heidelibellen bewonderen.

Er zijn na vluchtige tussentelling inmiddels ruim 100 plantensoorten genoteerd. En de beloofde krabben-scheervelden met de Groene glazenmakers moeten nog komen! Maar eerst enkele slootkanten door een nat weiland alweer vol Steenrode heidelibellen en Breekbaar en Gewoon kransblad.

Breekbaar kransblad, tekening Emil Nat

Terug bij de Ae eindelijk de Krabbenscheer en Groene glazenmakers. Verder de blauwe paaltjes volgend vinden we Peterseliebraam met heerlijke rijpe vruchten, Kikkerbeet, Waterviolier, Slanke waterkers, Watertorkruid, Smalle en Brede waterpest, Amandel-, Kraak- en Katwilg en trekken Winterkoning en Buizerds onze aandacht. Klein streepzaad en Knopherik begeleiden het pad en in de Skald Ae zien we Schedefonteinkruid en meer glazenmakers vliegen mee.

Staatsbosbeheer heeft hier een fantastisch natuurgebied laten ontstaan, dat meerdere bezoeken meer dan waard is. Met dank aan Willem Stouthamer, René Bult en de andere deelnemers.

PLANTENWERKGROEPEN jaarverslagen inventarisaties 2015

IVN Leek-Nietap

De volgende gebieden hebben we met de aangegeven frequentie geïnventarieerd: 4x Landgoed Nienoord (Gemeente Leek), 3x Carpoolplek A7/Boerakker, 2x Bakkerom (Staatsbosbeheer), 1x Marumerlage (Staatsbosbeheer), 1x Veenhuizen (varens) in aanwezigheid van Willem Stouthamer.

Landgoed Nienoord.

Op verzoek van de gemeente Leek zijn we Nienoord aan het inventariseren. We doen dat voor een 11-tal representatieve onderzoeksvakken (voor sommige met subvakken) op basis van de Tansley-schaal. Van de 11 onderzoeksvakken zijn er 6 éénmaal geïnventarieerd (waarvan 1 gedeeltelijk) Dit jaar gaan we verder. Enkele opvallende zaken zijn: Schedegeelster op 2 plekken: Eekhoornlaan en begin Vrijerslaantje vanaf de Burchtlaan (oostelijk berm), Veenreukgras aan het Molenkanaal (vlak bij Leekster hoofddeep) Valkruid (Arnica) op één plek in de zuidelijke berm van de Essenlaan. Verder staat in berm/talud van de Burchtlaan ter hoogte van 'De Bult' een fraaie vegetatie van Struikheide, Pilzegge, Pijpenstrootje en Dubbelloof. Door verruiging van o.m. bramen wordt deze vegetatie bedreigd.

A7/Boerakker.

Brede bermen langs de A7 en parallelweg. De groeiplaats van de Arnica is verdwenen. De volgende zoutminnende planten zijn vlak bij het viaduct aan getroffen: Deens lepelblad en Hertshoornweegbree. Vooral in de berm tussen noordelijke parallelweg en hoofdrijbaan stond een kenmerkende blauwgraslandvegetatie met o.a. Blauwe knoop, Trilgras, Parnassia, Stijve ogentroost en Wilde bertram.

Bakkerom.

Ten opzichte van de streeplijst van 2014 zijn er nauwelijks nieuwe soorten aangetroffen. We hebben vooral geïnventarieerd met het determineren van zeggensoorten.

Marumerlage.

Dit is nieuw ontwikkeld natuurgebied in het beekdal van het Oude Diep. Veel zgn. ruderaal en pioniersoorten. Opvallend veel Fioringras met uitlopers.

Veenhuizen.

De volgende 9 varenssoorten gevonden: Brede en Smalle stekelvaren, Stippelvaren, Smalle beukvaren, Mannetjesvaren, Wijfjesvaren, Dubbelloof, Koningsvaren, Adelaarsvaren. Helaas de Gebogen driehoeksvaren niet gezien.

Garnt Renkema, 12 -01-2016

Stippelvaren, foto Willem Stouthamer

KNNV Groningen

Wegens teruglopende belangstelling is de planning teruggebracht van wekelijks naar een keer per twee weken en het aantal gebieden van drie naar twee. Dat is redelijk goed uitpakkt; totaal 9 donderdagavonden en 18 deelnemers over de hele periode.

Het eerste gebied is de stad Groningen waar 3 km-hokken zijn geïnventarieerd. Kardinges (236x584) met 220 -, Eemspoort (236x581) met 227 - en Euvelgunne (236x580) met 209 soorten. Noemenswaardige planten waren Fraai duizendguldenkruid, Hazenpootje, Kam-gras, Uitstaande vetmuur, Stijve ogentroost, veel Zilverhaver, een enkele Rietorchis, Heelblaadjes, Nachtkoekoeksbloem en Rosse vossenstaart. De laatste twee soorten in een deel dat deed denken aan het gebruik van een zaaimengsel. Ik verwijs ook naar het artikel 'Niet alledaags' van Guus de Vries elders in deze Nieuwsbrief.

Het tweede gebied is Westerbroek. Het betreft 4 aansluitende km-hokken met daarin een laagveenreservaat van Natuurmonumenten.

Samenhangend met de vergunning van NM hebben wij van soorten van de SNL (Subsidiestelsel Natuur en Landschapsbeheer) de coördinaten en de abundantie vastgesteld. Hessinkslaan (240x578) met 204 -, Woortmansdijk (240x579) met 224 -, Pastorielaan (241x578) met 222 - en Roodharsterlaan (241x579) met 204 soorten.

Opmerkelijke soorten waren Spits fonteinkruid, Stijve ogentroost, Dalkruid, Gewone salomonszegel, Loos blaasjeskruid, Echte koekoeksbloem, Waterviolier, Koningsvaren, Moeraswolfsklauw en Moerasbasterdwederik.

Alle deelnemers van de plantenwerkgroep worden bedankt voor hun inzet aan het mooie resultaat.

Willem Stouthamer, coördinator plantenwerkgroep

FLORON-kamp Sellingeren (2^e ronde) vrijdag 5 juni t/m zondag 7 juni 2015

Annie Vos

District FLORON-Groningen organiseerde in samenwerking met Bauke Roelevink van Staatsbosbeheer opnieuw een planteninventarisatie-weekend bij Sellingeren in Westerwolde.

Het doel van deze planteninventarisaties: een regionaal dekkend overzicht van alle plantensoorten op kilometerhok-niveau voor Westerwolde, was een wens van Staatsbosbeheer.

De voormalige SBB-natuurcamping De Zonnegloren is in 2015 verpacht aan particuliere eigenaars. Een grote groepstent (slechtweer-voorziening) met stroom- en oplaadpunten voor gps/mobieltjes stond voor ons klaar. Met koffie en Groningerkoek zijn de deelnemers op vrijdagmiddag om 13.00 uur verwelkomd. Daarna gingen ze in groepjes op pad. Welke bijzondere soorten zijn er zoal gezien?

foto: Annie vos

Vrijdagmiddag is bij de Tichelberg (263x560) Stekelbrem (*Genista anglica*) en Beekpunge (*Veronica beccabunga*) gestreept.

In het Jipsinghuizerveld/Westerwolda (271x554) is in het bos een flink aantal exemplaren Appelbes (*Aronia x prunifolia*) gescoord en vastgelegd.

's Avonds bracht boswachter Bauke ons een flinke stapel hout en gaf hij een korte presentatie over de geschiedenis van Westerwolde. Daarna zaten we knus bijeen rond een knappend kampvuur op de vuurplaats. Op zaterdag is in en bij het Roelagerbosch (269x545) Dwergviltkruid (*Filago minima*), Ruige veldbies (*Luzula pilosa*), Veldsalie (*Salvia pratensis*), Dalkruid (*Maianthemum bifolia*) en Hengel (*Melampyrum pratense*) gesignaleerd.

Vlakbij de Poststruiken (263x560) zijn op een nieuwe plek aan de Ruiten Aa enkele exemplaren Spaanse ruiter (*Cirsium dissectum*) ontdekt.

Aan de zuid-ooststrand van de Beetserkoele in Borgertange (270x551) werden on-Groningse planten gesignaleerd die vermoedelijk zijn uitgezaaid: Bolderik (*Agrostemma githago*) Beemdtkroon (*Knautia arvensis*) en Wilde marjolein (*Origanum vulgare*).

Zaterdag in de namiddag genoten alle 34 deelnemers van de gezellige Floraborrel. Tegen etenstijd ging een grote groep uit eten in het naburig restaurant 'De Ruiten Aa'. Nauwelijks terug van het diner barstte het verwachte onweer flink los. Sommige deelnemers hebben genoten van de bliksemflitsen vanuit de 'slechtweer-tent'! Anderen lagen al in hun tentje te 'genieten' van de keiharde donderslagen.

Zondagmorgen was het stralend weer en gingen we weer op pad. Buiten Bourtange aan het Smokkelpad/Soldatendijk (276x560) is veel Blauwe knoop (*Succisa pratensis*) en Steenanjer (*Dianthus deltoides*) gestreept.

In de overige kilometerhokken/gebieden zijn van dit weekend als bijzondere vondsten te vermelden: Eekhoorngras (*Vulpia bromoides*), Smal streepzaad (*Crepis tectorum*), Liggend hertshooi (*Hypericum humifusum*) en Heidespurrie (*Spergula morisonii*).

Er zijn 30 kilometerhokken/gebieden geïnventariseerd die deel uitmaken van Natuurnetwerk Nederland en eigendom zijn van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten of Het Groninger Landschap.

Dit kampeergeldvrij weekend voor de deelnemers werd mogelijk gemaakt door een bijdrage in de onkosten van Staatsbosbeheer - waarvoor dank - en dit werd zeer gewaardeerd.

Alle deelnemers worden bedankt voor het prachtige resultaat: 5256 plantenwaarnemingen!

René Bult FLORON-vrijwilliger van 2015

Annie Vos

Op 12 december 2015 werd op de FLORON-dag direct na de opening de beste vrijwilliger van het jaar 2015 benoemd. FLORON koos dit jaar twee vrijwilligers uit die in 2015 een soort 'relatie' met elkaar hadden: René

Bult kreeg de prijs vanwege het bouwen van de app PlantObs en de toekomst van het digitale strepen van kilometerhokken. En Pieter Stolwijk als topwaarnemer van FLORON en grootgebruiker van PlantObs. Voorzitter van Stichting FLORON Hans van Dord reikt de oorkondes uit.

Met de app PlantObs kon je afgelopen seizoen voor het eerst digitaal planten inventariseren en invoeren op de Verspreidingsatlas. Dat dit nu al een groot succes blijkt te zijn komt geheel op het conto van René Bult. Al in 2013 heeft René met groot succes de cursus 'Digitaal inventariseren met de smartphone en tablet' voor waarnemers in Noord-Nederland verzorgd. Op deze FLORON-dag gaf hij de 'Workshop PlantObs'.

In april 2016 volgt de cursus 'Planten inventariseren via de smartphone!' René wordt ook geprezen om zijn geduldige digitale uitleg tijdens de WFD-excursies en de FLORON-plantenkampjes waarbij hij zijn eigen smartphone en tablet(s) graag aan plantenliefhebbers uitleent zodat die kunnen 'proeven' aan PlantObs waarmee hij veel enthousiasme losmaakt! Op de FLORON-dag hoorde ik iemand zeggen: ...'ook al mail je hem na middernacht, je krijgt meteen antwoord terug! Dat klopt zei ik, dat is ook mijn ervaring.

René Bult (midden) en Pieter Stolwijk (links) krijgen als Floron-vrijwilligers van het jaar 2015 de oorkonde uitgereikt (foto Marten Tacoma, FLORON)

Eindejaarsplantenjacht in en om Onnen: 33 bloeiende soorten!

Ben Hoentjen

Op de middag van 30 december zijn we met ons vijven vanaf De Tiehof op stap gegaan voor de door Stichting FLORON (www.floron.nl) georganiseerde Eindejaarsplantenjacht: een uurtje speuren naar bloeiende planten in en rond Onnen. Tussen de klinkers van het plein voor ons dorps huis en rond de boomvoeten konden we meteen al enkele bloeiers noteren, zoals Klein kruiskruid en Vogelmuur. In de heg bij het haventje prijkten de gele bloemen van Gewone melkdistel. Via de Tjiborgsteeg, Boerlandspad en een stukje Bakkerweg kwamen we in de Dorpsstraat.

Speurend Dorpsstraat, foto Ben Hoentjen

Ondertussen waren onder andere al Schijfkamille, Tijmereprijs en Robertskruid aan ons jachttableau toegevoegd. De Dorpsstraat leverde maar één nieuwe

soort op, Gewone hoornbloem, maar eenmaal op de Barelsteeg ging de teller weer lopen. In de slootkant blonk het gele sterretje van een wel heel vroeg Speenkruidplantje en verborgen in de meidoornhaag verrieden zich wat roze Dagkoekoeksbloemen. We vervolgden onze speurtocht langs de Koelandsdrift, waar we meteen in de berm op de bloeiaren van Grote vossenstaart stuitten, een grassoort die eigenlijk pas in de loop april behoort te bloeien.

Tot aan de van Swinderenlaan vonden we o.a. nog Akkerkool, Paardenbloem en Kropaar (een gras) in bloei. Anders dan op veel plaatsen elders in het land waren de Hazelaars die hier in de houtwal staan nog niet zo ver. Tegen die tijd was het uur ook wel om, maar een kleine tijdsoverschrijding was toegestaan en die benutten we door nog een klein stukje van het pad langs de puttenstraat af te struinen. Met Scherpe boterbloem, Gladde witbol (een gras), Witte en Gevlekte dovenetel kwam onze score daarmee op 26 soorten bloeiende planten. Dat is ruim boven het landelijk gemiddelde voor dit keer (16, tegen 10 in 2014). Omdat het weer inmiddels ook wat guurder was geworden, was het geen straf met de wind in de rug met stevige pas terug te lopen naar het dorp.

Koekoeksbloem, foto Ben Hoentjen

Omdat het op 1 januari 's middags heel vriendelijk wandelweer was, heb ik via een andere route nog een tweede plantenjacht uitgevoerd. Eerlijkheid gebiedt te zeggen dat ik zeker wist in elk geval de lijst voor Onnen met Rode klaver te kunnen aanvullen, dat voor ons huis in de berm van het fietspad bloeide.

Op mijn rondje Dorpsweg, Mottenbrink, Onneresweg, Van Swinderenlaan en het pad langs de winputten de polder in (het stukje dat dubbelde met 30 december heb ik uiteraard overgeslagen) kon ik in totaal nog zeven andere bloeiers noteren, waaronder Duizendblad en Fluitenkruid.

Op de beide routes vonden we in totaal dus 33 bloeide plantensoorten (zie tabel). Dat is nog geen 5 % van het aantal in heel Nederland waargenomen bloeiers (735). Het zal niet verbazen dat in zuid Nederland

tijdens zo'n uurtje wandelen tot meer dan 70 bloeiende soorten zijn gevonden. Veel van die lange lijsten zijn verzameld in echt stedelijk gebied, dat een milder klimaat heeft en daardoor een heel eigen flora kent met inmiddels flink wat soorten die in het landelijk gebied rond Onnen ontbreken.

Resultaten Eindejaarsplantenjacht in en rond Onnen

30 december 2015 (jacht 1) en 1 januari 2016 (jacht 2)

Nederlandse naam	jacht	Top25NL
Madeliefje	1 en 2	1
Paardenbloem	1 en 2	2
Straatgras	1 en 2	3
Klein kruiskruid	1 en 2	4
Paarse dovenetel	1 en 2	5
Herderstasje	1 en 2	6
Vogelmuur	1 en 2	7
Kropaar	1 en 2	8
Witte dovenetel	1 en 2	9
Gewone melkdistel	1 en 2	10
Scherpe boterbloem	1 en 2	11
Kleine veldkers	1 en 2	12
Tuinwolfsmelk	1 en 2	14
Gewone hoornbloem	1 en 2	20
Dagkoekoeksbloem	1 en 2	22
Robertskruid	1 en 2	
Akkerkool	1 en 2	
Schijfkamille	1 en 2	
Grote vossenstaart	1	
Dalmatiëklokje	1	
Gewoon peenkruid	1	
Roze ooievaarsbek	1	
Gladde witbol	1	
Gestreepte dovenetel	1	
Paarse dovenetel	1	
Tijmereprijs	1	
Duizendblad	2	13
Rode klaver	2	16
Fluitenkruid	2	17
Canadese fijnstraal	2	18
Kluwenhoornbloem	2	
Beklierde duizendknoop	2	
Wilg spec	2	

In de overzichtstabel zijn de soorten gerangschikt volgens de lijst van de 25 landelijk meest gemelde soorten (kolom Top25NL). Daaruit blijkt dat we ook in Onnen alle eerste 14 topscoorders hebben gevonden. Inmiddels is een uitgebreid verslag over de Eindejaarsplantenjacht verschenen op www.plantenjacht.nl, dat iedereen kan downloaden. Daar vindt u nog veel meer boeiende resultaten van deze leuke eindejaarsactie.

Tenslotte wil ik Amanda, Anke, Roos en Jan hartelijk bedanken voor hun bijdrage aan deze inventarisatie van bloeiende planten in hartje winter en daarbij nog vermelden dat we ook nog vier soorten vonden die nog nooit eerder voor het betreffende zogenaamde kilometerhok (gebied van 1 bij 1 kilometer) waren opgegeven. Dus nieuw voor de wetenschap!

Eindejaarsplantenjacht ook in de Heemtuin in Muntendam

Annie Vos

De Heemtuin organiseerde op 30 december een Eindejaarsplantenjacht voor FLORON waaraan 6 deelnemers meededen. We hebben een uur gewandeld en daarbij verschillende planten bewondert. Totaal zijn er 33 planten gescoord o.a. bloeiende Gaspeldoorn, Kaasjeskruid en vele exemplaren Muurleeuwenbekje op het 'muurtje'.

Verrassing na afloop: de organisatie trakteerde ons op koffie met heerlijke oliebolletjes, door Johanna Berghuis gebakken.

STOEPKRIJT

Annie Vos

Groot succes voor FLORON voor de Eindejaarsplantenjacht! Op de website plantenjacht.nl zie ik stippen in Winschoten, in Haren en stippen in stad Groningen, in Hoogezand, enz.

foto Willie Riemsma

Willie Riemsma heeft maandagochtend in Wildervanksterdallen gescoord (35 bloeiende soorten) en ik 's middags in het centrum en bij het station Veendam. Willie heeft maandagmiddag ook grotendeels meegedaan, zij kwam mij toevallig tegen. In het centrum van Veendam hebben we slechts 17 bloeiers gescoord, maar het ging mij meer om de publiciteit. Ik ben met stoepkrijt aan de slag gegaan. Dit idee komt van de flietspresentaties van de FLORON-dag 2014. Willie heeft een actiefoto gemaakt, die zij op Facebook heeft geplaatst (zie foto).

Van de meeste planten heb ik een foto genomen met 'krijt' naam en heb ook de Eindejaarsplanten-folders aan belangstellenden uitgedeeld. Mensen vinden dit een leuke actie merken we.....

Paddenstoelen

In 2011 is begonnen met een meerjarige paddenstoeleninventarisatie in de provincie Groningen. Daarvoor zijn tijdens diverse planteninventarisaties ook paddenstoelen verzameld, zoals deze Gezoneerde stekelzwam tijdens de FLORON-excursie bij Woudbloem. Hartelijk dank en graag in 2016 weer!

Inge Somhorst

groningen.paddestoelenkartering.nl

BIJZONDERE GRONINGER WAARNEMINGEN 2015

Uitsluitend waarnemingen op papier (streeplijsten en detailformulieren) of PDA.

RL = Rode lijst 2012 bedreigingscategorie oplopend van Gevoelig, Kwetsbaar, Bedreigd, Ernstig bedreigd tot Verdwenen. Beschermd = bij wet beschermde planten.
fr = vrucht, fl = bloeiend en veg = vegetatief.

Addertong (*Ophioglossum vulgatum*)

210x601 Lauwersmeer, Willem Stouthamer, 249x587 Schildmeer, Inge Somhorst. De laatste waarneming is een nieuwe vindplaats.

Akkerleeuwenbek (*Misopates orontium*) RL kwetsbaar
233x582 Groningen binnenstad, tegen gevel, 5 fl, 18-9-2015 en 234x582 Groningen Gorechtbuurt, ruderaal plaats, 1 fl, 23-10-2015, Guus de Vries. Vrij zeldzaam soort van kalkarme akkers; zeer sterk achteruitgegaan.

Alexandrijnse klaver (*Trifolium alexandrinum*)

254x565 Wildervank, berm waarschijnlijk aangevoerd bij de verdubbeling N33, Willie Riemsma.

Bitterling (*Blackstonia perfoliata*)

210x602 Lauwersmeer, Willem Stouthamer, 211x600 Lauwersmeer, Harry Waltje. Eenjarige, late bloeier, bekend van het Lauwersmeer.

Blauw walstro (*Sherardia arvensis*) RL kwetsbaar

238x607 Lauwerpolder zeedijk en 253x607 Eemshaven, Willem Stouthamer, 239x608 zeedijk, Guus de Vries.

Bolletjesraket (*Rapistrum rugosum*)

218x594 Houwerzijl, op ruderaal plaats, 1 fr, 5-12-2015, Guus de Vries. Exoot uit Zuid-Europa.

Brede lathyrus (*Lathyrus latifolius*)

211x600 Lauwersmeer, Harry Waltje, 271x560 Oosteresch, langs het kanaal langs de Vledderweg, Willem Stouthamer.

Draadzegge (*Carex lasiocarpa*) RL kwetsbaar

217x579 Bakkerom petgatencomplex SBB, Annie Vos. Draadzegge is gemakkelijk herkenbaar, het is de enige zegge in dergelijk biotoop met behaarde urtjes. Bovendien zijn de zeer lange en zeer smalle bladen kenmerkend.

Dryopteris wallichiana

234x581 Groningen binnenstad zuid, op muur, 1 ex. Door Guus de Vries gevonden op 14-10-2014 en ingevoerd als Geschubde mannetjesvaren (*Dryopteris affinis*); na bezoek van Ton Denters op 25-9-2015 is deze van een nieuwe naam voorzien. *D. wallichiana* staat niet in de Heukels' flora en is al bekend van 6 plaatsen in Nederland.

Uit: Garden Ferns, Sue Olsen

Varens verheugen zich in een toegenomen belangstelling van gespecialiseerde tuinliefhebbers (www.varenvereniging.nl).

Duinteunisbloem (*Oenothera oakesiana*)

264x550 Musselkanaal, Annie Vos.

Duits viltkruid (*Filago vulgaris*), RL ernstig bedreigd
246x570 Kielwindeweer Polder Kielsterpomp, langs akkerrand, 82 fl, 21-6-2015, Guus de Vries.

Opmerkelijk dat de soort van enkele plaatsen in de Veenkoloniën bekend is.

Gele bieslelie (*Sisyrinchium californicum*)

252x572 Muntendam natuurpark Tussen de Venen, Willem Stouthamer. Massaal op zandige, modderige oever.

Gevleugeld helmkruid (*Scrophularia umbrosa*)
253x564, berm, waarschijnlijk aangevoerd bij
verdubbeling N33, Willie Riemsma.

Goudbes (*Physalis peruviana*)
233x581 Groningen binnenstad zuid, tegen gevel, 1
veg, 4-11-2015, Guus de Vries. Verwilderde kamer- of
tuinplant; bessen eetbaar. Vooral voorkomend langs
de grote rivieren, elders zeldzaam.

Grijze mosterd (*Hirschfeldia incana*)
233x582 Groningen Korrewegbuurt, op ruderaal
plaats, 5 fl, 2-9-2015, Guus de Vries. Exoot vanuit het
Middellandse Zeegebied; ingeburgerd na 1900.

Groot akkerscherm (*Ammi majus*)
260x578 Scheemderzwaag, op braakliggend terrein,
34 fl, 22-10-2015, Guus de Vries. Snijbloem Zuid-
Europa; zeldzame soort, behalve in Zuid-Limburg.

Groot Akkerscherm, foto Annie Vos

Grote keverorchis (*Neottia ovata*) RL kwetsbaar
210x601 Lauwersmeer, Willem Stouthamer.

Grote boterbloem (*Ranunculus lingua*)
212x581 Bombay, Annie Vos.

Grote wolfsklauw (*Lycopodium clavatum*) RL bedreigd,
250x574 Adriaan Tripbos en 262x557 Stadskanaal
Vledderbos, Inge Somhorst. De soort is goed te onder-
scheid van Moeraswolfsklauw (*Lycopodiella
inundatum*) door de glashaar aan het einde van het
blad, vooral handig in het prille begin van Grote
wolfsklauw.

Hard zwenkgras (*Festuca brevipila*)
246x571 Kielwindeweer Polder Kielsterpomp, in
wegberm, 31 fl, 3-6-2015, Guus de Vries. In de drie
noordelijke provincies spaarzaam voorkomend.

Misschien wordt deze soort niet onderkend. Wellicht
zijn deze wintermaanden een goed moment de sleutel
vd *Festuca's* te bestuderen in Heukels' flora.
Hoofrolspelers zijn bladscheden, kafnaalden, lemna en
tenslotte bladdoorsnede. Het oprichten van een
studieclubje behoort tot de mogelijkheden.

Heemst (*Althaea officinalis*) RL kwetsbaar
233x580 Groningen knooppunt Julianaplein A7/A28, in
wegberm, 1 fl, 15-8-2015, Guus de Vries.
Inheemse soort; vooral in de kustprovincies in het
westen, elders zeldzaam.

Heggendoornzaad (*Torilis japonica*)
216x659 Zoutkamp de Rousant, 228x584 Slaperstil en
238x605 Hiddingemeeden, Willem Stouthamer.

Hongaarse raket (*Sisymbrium altissimum*)
255x567 Wildervank de Dallen, op braakliggend
terrein, Willie Riemsma. De Oost-Europese gast komt
in de drie noordelijke provincies slechts hierendaar
voor.

Japane kardinaalsmuts (*Euonymus fortunei 'Vegatus'*)
241x603 Uithuizen Dingebos, Richard Dijkstra. Deze
verwilderde tuinplant gedraagt zich als klimop, maar
verraadt zich door zijn bloei.

Japane kardinaalsmuts, foto Willem Stouthamer

Kaal breukkruid (*Herniaria glabra*)
211x600 Lauwersmeer, Harry Waltje.
Een zeldzame verschijning in het noorden.

Kamvaren (*Dryopteris cristata*)
252x567 Wildervank – De Swaen, op oeverzone
aangelegde grote plas, 3 ex., 1-8-2015, Guus de Vries.
Deze varen is plaatselijk algemeen in laagveen-
moerassen.

Klein glaskruid (*Parietaria judaica*) Beschermd,
234x581 Groningen binnenstad zuid, tegen gevels, 22
fl, 16-10-2015, Guus de Vries. Deze oorspronkelijke
inheemse soort is in Noord-Nederland een zeldzame
verschijning. Waarschijnlijk door de opwarming van
steeds meer steden bekend.

Klein robertskruid (*Geranium purpureum*)
259x593 Delfzijl Oosterhornhaven, op spoorweg-
emplacement, 451 fl, 24-6-2015, Guus de Vries.
Deze mediterrane soort is (nog) zeldzaam in Oost-
Nederland; ruikt vooral op via het spoor.
Het onderscheid met Robertskruid (*G. robertianum*) is
de kleur van het stuifmeel: Klein robertskruid is geel
en Robertskruid is oranje.

Kleine majer (*Amaranthus blitum*)
234x580 Groningen Euroborgterrein, in groenstrook,
22 fl, 30-7-2015, Guus de Vries. Algemene soort, maar
niet in de drie noordelijke provincies.

Kleine valeriaan (*Valeriana dioica*) RL kwetsbaar
210x579 Peebos, de Petten laagveenreservaat SBB,
wilgenstruweel, 249x587 Schildmeer, Inge Somhorst.
Zeer sterk achteruitgegaan door verdroging,
vermesting en het verdwijnen van natte hooilanden

Kransmuur (*Polycarpon tetraphyllum*)
233x581 Groningen Zeeheldenbuurt en Centraal NS-
station, op wegen, 72 fr, 1-9-2015, Guus de Vries.
Reeds bekend van dit km-hok (2013), echter van een
andere plek.

Langstelige olijfwilg (*Elaeagnus multiflora*)
253x606 en 253x607 Eemshaven, Willem Stouthamer.
Twee kleine exemplaren reeds in 2005 gespot in een
afgesloten natuurgebied; nu uitgegroeid tot grote
'struiken' met vele verjongingen.

Langstelige olijfwilg, foto Willem Stouthamer

Lavendelheide (*Andromeda polifolia*) RL kwetsbaar
252x572 Muntendam natuurpark Tussen de Venen,
Inge Somhorst.

Lavendelheide, foto Inge Somhorst

Moerasmelkdistel (*Sonchus palustris*)
215x594 Zoutkamp de Rousant, 216x589 Grijpskerk
Noorderriet, 223x593 Barnegaten SBB, 224x593
Saaxumer polder, Willem Stouthamer en 274x551
Ruiten Aa-kanaal, Roel Douwes.

Muurhavikskruid (*Hieracium murorum*) RL kwetsbaar
236x602 Usquert, op muur, 7 veg, 14-4-2015, Guus
de Vries. Een opmerkelijke vondst!

De biotoop is kalkrijke bossen (Twente, de Achterhoek
en Zuid-Limburg).

Noordse zegge (*Carex aquatilis*) RL kwetsbaar
217x579 Bakkerom petgatencomplex SBB, Annie Vos.
Het voorkomen in Nederland is beperkt tot de
provincie Drenthe en iets daarbuiten.

Plat beemdgras (*Poa compressa*)
255x570 Veendam NS-station, in het noorden een
zeldzame verschijning, Willie Riemsma.

Prachtriet (*Miscanthus sinensis*)
269x544 Ter Apel, Richard Dijkstra.
Verwilderde tuinplant midden in de natuur.

Prachtriet, foto Willem Stouthamer

Raketbladige nachtschade (*Solanum
sisymbriifolium*)
269x577 Beerta, op braakliggend terrein, 8 fl, 22-10-
2015, Guus de Vries. Deze nachtschade staat niet in
Heukels' flora; wel op verspreidingsatlas. Negende
vondst voor Nederland.

Raketbladige nachtschade, foto Guus de Vries

Een afwisseling van de aardappelteelt met een teelt van raketbladige nachtschade dringt besmetting met aardappelmoehheid beter terug dan chemische grondontsmetting. Deze verwant van de aardappel lokt de aaltjes uit hun beschermende voortplantingsstructuren, de cysten, maar voorkomt dat de aaltjes zich gaan vermenigvuldigen. Dat blijkt uit onderzoek van de dr Klaas Scholte van het

Riviertandzaad (*Bidens radiata*) RL gevoelig
241x577 Hoogezand Noordermade, aan slootkanten,
8 fl, 14-9-2015, Guus de Vries. Zeldzame soort; komt
vooral voor in het gebied van de grote rivieren.

Riviertandzaad, foto Guus de Vries

Rode aardbeispinazie (*Chenopodium foliosum*)
232x581 Groningen Kostverloren, in steeg, 1 veg, 26-
9-2015, Guus de Vries. Ingeburgerd in de Hollandse
kalkrijke duinen; elders zeer zeldzaam.

Rode ogentroost (*Odontites vernus (serotinus)*) RL
gevoelig, 238x607 Lauwerpolder zeedijk, Willem
Stouthamer.

Rozen: Kale struweelroos (*Rosa dumalis*),
Schijnheggenroos (*Rosa subcollina*), Heggenroos (*Rosa
corymbifera*), Schijnhondsroos (*Rosa subcanina*),
Schijnegelantier (*Rosa henkeri-schulzei*)
211x600 Lauwersmeer, Harry Waltje.

Ruig klokje (*Campanula trachelium*)
246x596 Zeerijp, Annie Vos. Vrij zeldzame soort van
kalkrijke bossen; waarschijnlijk verwilderd.

Slanke waterweegbree (*Alisma lanceolatum*)
264x550 Musselkanaal en 212x581 Bombay, Annie
Vos.

Stekend loogkruid (*Salsola kali*)
250x608 Eemshaven West, op braakliggend terrein,
2 veg, 5-8-2015, Guus de Vries.
Biotoop voorkeur: zeeduinen. In Groningen ook
bekend van de Lauwersmeer.

Stijf hardgras (*Catapodium rigidum*)
233x582 Groningen binnenstad noord, tegen gevel,
81 fr, 18-2-2015, Guus de Vries.
Zeldzame stadsbewoner.

Stofzaad (*Monotropa hypopitys*) RL bedreigd
210x602 Lauwersmeer, Willem Stouthamer

Stofzaad, foto Willem Stouthamer

Symphytum caucasicum (smeewortel)
256x567 Ommelandervijk, tegen een composthoop
aan; naast het Joodse kerkhof, Annie Vos.
Voor Nederland de eerste keer gemeld in de FLORON
Nieuwsbrief nr. 15 Noord Brabant district 18, april
2012.

Symphytum caucasicum, foto Annie Vos

Flottende bies (*Eleogiton fluitans*) RL kwetsbaar
212x581 Bombay, Willem Stouthamer, 213x574
Marum, Willem Stouthamer.

Waterkruiskruid (*Jacobaea aquatica*) doelsoort
212x581 Bombay, Willem Stouthamer.

Waterpunge (*Samolus valerandi*)
211x600 Lauwersmeer, Harry Waltje. Wel bekend van
het Lauwersmeer, echter een zeldzame verschijning
aldaar.

Zandteunisbloem (*Oenothera deflexa*)
213x581 Grootegast, Annie Vos. Voorkomen
voornamelijk in de duinen en op zandgronden.

Zeegroene muur (*Stellaria palustris*)
217x579 Bakkerom petgatencolplex SBB, Annie Vos.

Zeegroene zegge (*Carex flacca*)
210x601 Lauwersmeer, 216x589 en 217x588
Grijpskerk de Noorderriet en 221x595 Zwaluwtocht,
berm, Willem Stouthamer, 211x600 Lauwersmeer,
Harry Waltje.

Zilt torkruid (*Oenanthe lachenalii*) RL bedreigd
210x601 Lauwersmeer, in blauwgrasland, 2 fl, 7-8-
2015, Guus de Vries. Oorspronkelijk inheems;
zeldzame soort van de hoge schorren; sterk
achteruitgegaan sinds 1950.

Zilverschildzaad (*Lobularia maritima*)
254x568 Wildervank Oosterdiep, langs museum-
spoorlijn aan de Industrieweg, Willie Riemsma.

Lijst van personen 2015

Waarnemers die een streeplijst en/of detailformulier hebben
ingeleverd of een mail hebben gestuurd
(exclusief waarneming.nl of telmee.nl).

District Groningen

Els Visscher
Harry Waltje
en de deelnemers kamp Selligen

Plantenwerkgroep KNNV Oost-Groningen

Johanna Berghuis
Klaas Steenberg
Jaap Tonkes
Willie Riemsma
Annie Vos

Plantenwerkgroep IVN Zuidlaren

Ineke Boland
Els Heijman
Alida Klinkhamer
Geertje Mulder

Plantenwerkgroep KNNV Groningen (stad)

Bonny van der Werf
René Bult
Anneke Herder
GeertJan Herder
André Hospers
Ton van Laar
Marijke Drees
Inge Somhorst
Willem Stouthamer
Richard Dijkstra
Ubel Medema
Guus de Vries
Ellen Vissia
Jan Schulte

AANKONDIGING

CURSUS Planten inventariseren via de smartphone!

Annie Vos

Heb je een Android-smartphone? Wil je leren hoe je
met de gratis smartphone app PlantObs
plantwaarnemingen kan melden? Dan is er nu de
laagdrempelige cursus inventariseren met PlantObs.
Deze app is superhandig voor het snel en gemakkelijk
doorgeven van plantwaarnemingen naar

www.verspreidingsatlas.nl. Je gegevens gaan na
validatie naar de Nationale Databank Flora en Fauna.
Zo draag je bij aan het doel: de wilde flora van
Nederland in kaart brengen om deze beter te kunnen
beschermen.

Voor plantenwaarnemers in Noord-Nederland geeft
florist en ontwikkelaar van PlantObs, René Bult, dit
voorjaar twee dagcursussen hoe je deze app kunt
gebruiken. De cursus is zowel geschikt voor
beginnende als voor gevorderde smartphone-
gebruikers en waarnemers. Tijdens de training komt
zowel het gebruik van PlantObs als Verspreidingsatlas
aan bod. Ook wordt aandacht besteed aan hoe
PlantObs te gebruiken voor de verschillende
inventarisatieprojecten van FLORON, zoals het Nieuwe
Strepen. Daarnaast zal uitgebreid aandacht worden
besteed aan de mogelijkheden die de smartphone
verder biedt bij het doen van 'veldwerk'.

De training bestaat uit twee dagdelen en wordt twee
keer gegeven op een zaterdag. De ochtend bestaat uit
theorie en praktische opdrachten. In de middag gaan
we oefenen in het veld. Tot slot gaan we de gegevens
verwerken op Verspreidingsatlas. Na de training zal je
niet alleen het inventariseren met PlantObs onder de
knie hebben, maar ben je ook in staat nieuwe waar-
nemers met PlantObs op weg te helpen.

Kosten: GEEN.

De cursus is gratis,
met dank aan
Groen & Doen.

Wanneer: Op zaterdag 2 april en op zaterdag 9 april.

Waar: Dorpshuis De Tiehof,
Bakkerweg 4, 9755 PM Onnen.

Docent: René Bult

Organisatie & opgave Annie Vos arvossmit@planet.nl

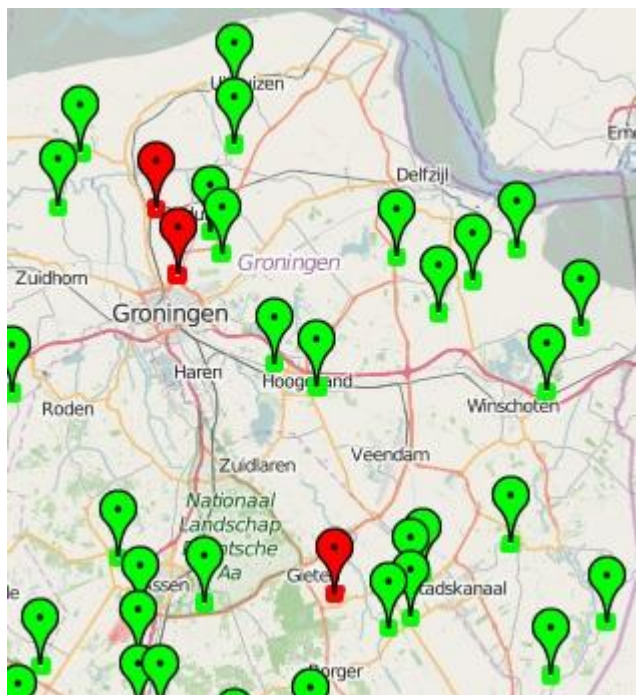
Geef bij opgave door:

1. je woonplaats (deelnemers die van ver komen
kunnen op dezelfde zaterdag ingedeeld worden)
2. welke zaterdag je **niet** kunt deelnemen.

'Het Nieuwe Strepen' 2016

Vanaf 15 april kunnen we weer hokken gaan
inventariseren volgens Het Nieuwe Strepen. Maar de
voorpret kan nu al beginnen want sinds begin januari
kun je weer kilometerhokken voor Het Nieuwe Strepen
reserveren.

Er zijn weer veel hokken geselecteerd in Groningen (en
daarbuiten). Enkele hokken zijn al gereserveerd. Maar
er zijn er nog genoeg over: wie snel gaat kijken heeft
de meeste keus. Het plaatje hieronder geeft een eerste
indruk. In de lijst onderaan deze mail staan de
nummers van de beschikbare hokken.

Hoe werkt het?

Ga naar 'Het Nieuwe Strepen', op www.verspreidingsatlas.nl om te kijken welke hokken beschikbaar zijn en een of meer 'hokken' te reserveren. Wel eerst een gebruikersaccount aanmaken als je die nog niet hebt. (zie eventueel de handleiding voor het aanmaken van het account).

Wil je wel een hok inventariseren, maar niet zelf een gebruikersaccount aanmaken, dan kunnen Annie Vos of ik een hok voor je reserveren. Mail ons welk hok je zou willen inventariseren en wij regelen het.

Als je bij HNS een hok reserveert, dan kan je daar ook de benodigde veldkaartjes downloaden; voor eventuele streeplijsten en detailformulieren kun je bij ons terecht.

Alleen of met zijn tweeën of drieën

Het Nieuwe Strepen mag in een groepje van maximaal 3 personen. Zoek je nog iemand om mee samen het veld in te gaan: bel of mail me gerust als je geen idee hebt wie je kan vragen.

Overzicht km-hokken Groningen 2016

Xkm	Ykm	Gebied
212	577	Kornhorn
219	574	de Zandhoogte
223	591	Boventil
225	596	Abelstok
232	591	Oosterlaan
234	585	Noorderhoogebrug
237	589	Sikkemaar
238	587	Thesinge
239	597	Middelstum
239	602	Oldörp
243	577	Borgweg
247	575	Hoogezand
254	587	Huisweersterbos
258	582	't Waar

261	585	Nieuwolda
265	561	Onstwedde
265	588	Woldendorp
268	575	Beersterplas
269	549	Bolmee
271	581	Ganzendijk
274	554	Buiskoolweg

Resultaat Groningen 2015

Er waren evenals vorig jaar 23 hokken toegewezen; daarvan zijn 14 dubbel gestreept, 8 hokken zijn helaas enkel gestreept en 1 is niet gedaan (Rottumerplaat). Jammer dat er niet meer hokken dubbel gestreept zijn, maar toch een heel mooi resultaat!

Andere hokken en/of andere inventarisatiemethode?

Behalve de geselecteerde hokken voor Het Nieuwe Strepen zijn er ook nog genoeg andere hokken waarvan het mooi zou zijn als die weer eens geïnventariseerd zouden worden. Deze hokken kunnen volgens Het Nieuwe Strepen geïnventariseerd worden of op een andere (uitgebreidere/klassieke=meerdere bezoeken verspreid over het jaar met name ook in het voor- en najaar) manier.

Wil je dat ik daarvoor suggestie doe of met je meedenk: bel me of stuur mij een mailtje. Ook als je zelf een plan hebt om bepaalde hokken te inventariseren hoor ik dat graag, dan zal ik die niet aan anderen aanraden.

Andere inventarisatiemogelijkheid is om op zoek te gaan naar een speciale soort en/of een nog niet eerder bezocht gebied te inventariseren. Kijk hiervoor op de site van FLORON bij de projecten '**staat deze plant er nog**' of '**witte gebieden bezoeken**'.

Genoeg manieren om heerlijk buiten te genieten en je te verbazen over de schoonheid van het Groninger land.

NIEUWE UITGAVEN & WEBSITES

Flora Gallica, *Flore de France*, J-M. Tison & B. de Foucault, Société botanique de France, uitgave Biotope Éditions, september 2014 (was pas verkrijgbaar begin 2015), blz. 1195.

De eerste flora van Frankrijk en Corsica, welke in het veld meegenomen kan worden. Het boek bevat identificatiesleutels van pteridophyta, gymnosperms en agiosperms tezamen ongeveer 6000 soorten.

De flora ziet er veel belovend uit met vele tekeningen in de kantlijn.

Orchideeën in Noord-Nederland, H. Dekker, 2015, uitgeverij Koninklijke Van Gorkum, Assen, blz. 124.

Voorin het boek worden de voornaamste landschappen besproken, daarna passeren deze parels van het landschap stuk voor stuk de revue. Nieuw voor Nederland is de Purperrode orchis, die op Schiermonnikoog groeit.

Alien Plants, C.A. Stace & M.J. Crawley, 2015, uitgave HarperCollins Publishers.

Een omvangrijk boekwerk over 'aliens': meer dan 2000 plantentaxa hebben zich door menselijk toedoen kunnen vestigen in de Britse eilanden, van

Schijfkamille tot Grote waternavel. Stace en Crawley, een taxonoom en een ecooloog, belichten deze belangrijke groep planten die integraal deel uitmaakt van de Britse flora uit verschillende invalshoeken. Een kloeke 600 pagina's flora over ecologie, genetica, verspreiding en impact op milieu en economie.

Hybrid Flora British Isles, C.A. Stace, C.D. Preston & D.A. Pearman, 2015, *Botanical Society of Britain & Ireland*, blz. 501.

Dit boek geeft gedegen informatie over de 909 hybride soorten, welke voorkomen in Groot Brittannië en Ierland, compleet met verspreidingskaartjes.

Veldgids Rompgemeenschappen, J. Schamineé, e.a., 2015, *KNNV uitgeverij Zeist*, blz. 284.

Deze gids is een logisch vervolg op de veldgids Plantengemeenschappen. In Nederland zijn plantengemeenschappen betrekkelijk zeldzaam geworden door intensief gebruik van de grond. Veel gemeenschappen zijn verarmd of nog onvolledig ontwikkeld. Er wordt in dit verband gesproken van afgeleide gemeenschappen. Die weer onder te verdelen zijn in romp- en dierivaatgemeenschappen. Ook daarvan is classificatie en identificatie van groot belang.

Basisgids Grassen, A. van den Bremer, 2015, *KNNV uitgeverij Zeist*, blz. 172.

De prominent aanwezige foto van Pluimzegge op de omslag zet je even op het verkeerde been. Gelukkig heeft de gids een ondertiteling: grassen, cypergrassen en russen.

De gids bevat veel detailfoto's, vooral verrassend zijn de toegevoegde foto's van doorsneden van het blad en wat verderop bij de zeggen de foto's van zaden. 'Snel herkennen' staat ook nog op de omslag en dat is zeker het geval met behulp van deze verzorgde uitgave.

Eendenkroos en Wortelloos kroos

<http://wimvdven.home.xs4all.nl/florpub.htm>

In Heukels' flora staan een aantal soorten Eenden- en Wortelloos kroos. Echter in de laatste paar jaar zijn er verschillende nieuwe soorten kroos bij gekomen.

Op de website van de 'Floristische Werkgroep Eindhoven' onder het kopje 'Plaatjes' staat 'Hoe herken je Lemna's Eendenkroos en Wortelloos kroos Wolffia's'.

In een duidelijk slightshow van Wim van der Ven worden alle nu bekende soorten getoond met hun determinatiekenmerken.

van den berk over BOMEN, uitgave van boomkwekerij gebr. Van den Berk B.V., St. Oederode. 2e editie 2015, blz. 1031.

Een wel heel bijzondere forse uitgave met vele foto's en beschrijvingen van soorten en kweekvormen; een must voor de liefhebber.

The Gymnosperms Handbook, J.W. Byng, 2015, uitgave Plant Gateway Ltd, blz. 35.

Een praktische gidsje voor bestaande families en geslachten naaktzadigen. Ook hier weer een moderne aanpak, naast foto's van de bomen, veel detail-opnamen en tekeningen om de sleutels te verduidelijken.

Winter Trees, D.Price & L. Bersweden, uitgave Field Studies Council, blz. 48.

Het Nederlandse gidsje Winterflora bomen en struiken 2012 van Dirk Slagter is uitgegeven met sprekende, zwartwit illustraties van 110 soorten. Het Engelse boekje heeft als ondertiteling: een fotografische gids van algemene bomen en struiken van 36 soorten. De duidelijke kleurenfoto's van winterknoppen in de Engelse uitgave zijn een welkome aanvulling.

Dendrologist's Handbook, M. Davis, 2014, uitgave The Dendrologist, blz. 73.

Na 30 jaar is er een einde gekomen aan het kwartaalblad The Dendrologist. Belangrijke artikelen zijn opgenomen in deze aparte uitgave, aangevuld met dendrologische termen en locaties in Groot Brittannië en Ierland waar bomen te zien zijn

Niet zonder elkaar - bloemen en insecten; Louis Schoonhoven; met Koos Biesmeijer, Rolf Roos en Gerard Oostermeijer e.a.; 2015, Uitgeverij Natuurmedia, Amsterdam, 190 blz.

Rijk geïllustreerd en zeer toegankelijk boek over stampers, stempels, meeldraden, nectar, stuifmeel. Over eenslachtige- en tweeslachtige bloemen, over zelfbevruchting, kruis-, insecten- en windbestuiving. Ook over verleiding, bedrog, concurrentie, seks en evolutie. En over de rol van geur en kleur, over de zintuigen en leervermogen van insecten, over de wedloop tussen planten en insecten. Kortom: wetenswaardigheden over de fascinerende relaties tussen bloemen en haar bestuivers!

In oktober 2015 bekroond met de Jan Wolkersprijs voor het beste natuurboek van het jaar.

Bronvermelding: Caspar Janssen, Volkskrant 19.10.15.

Niet alledaags

Guus de Vries – Groningen, guus@fdevries.com

Inleiding

Tijdens de laatste streepexcursie op donderdagavond 03-09-2015 in de Groningse wijk Kardingse bevond zich in hok 235 x 584 een hoop gestorte grond op de parkeerplaats. Deze was begroeid met Straatgras, Melganzenvoet en een aanvankelijk voor ons onbekende plant. Ze verkeerde in het vegetatief stadium, had tegenoverstaande lancetvormige bladeren, de bovenste echter verspreid met onregelmatig grof gezaagde bladranden, terwijl op de sterk behaarde stengels opvallende wijnrode gestreepte vlekken zichtbaar waren (Figuur 1).

Figuur 1. Niet alledaagse plantensoort bij Kardingse 03-09-2015.

Vooraf dit laatste kenmerk vormde een aanwijzing dat het een niet alledaagse soort betrof.

Verspreiding

Na determinatie bleek het om Gingellikruid (*Guizotia abyssinica* (L.f.) Cass.) te gaan. De soortnaam verraadt het oorspronkelijk gebied van herkomst, de hooglanden van Oost-Afrika, het huidige Ethiopië. Ze is op meerdere plaatsen in de wereld in cultuur genomen en daarmee over de gehele aardbol verspreid. In Ethiopië wordt uit de zaden via koude persing ramtilolie gewonnen dat gebruikt wordt als bakolie ter vervanging van het duurere sesamolie. Ook wordt het daar gebruikt als lampolie en verwerkt in verf en zeep.^{2 3}

Vanaf 2011 deed ik tot nu toe vier waarnemingen in de provincie Groningen en één in Drenthe (Figuur 2).

Datum	Plaats	Stadium	Biotoop
04-10-2011	Groningen Oosterpark	Bloeiend	Braakliggend terrein
27-09-2014	Veendam Zuidwending	Vegetatief	Braakliggend terrein
03-09-2015	Groningen Kardingse	Vegetatief	Gestorte hoop grond
12-10-2015	Zuidbroek Legeweg	Vegetatief	Gestorte hoop grond
07-10-2014	Meppel-Centrum	Bloeiend	Braakliggend terrein

Figuur 2. Vondsten van Gingellikruid in de provincie Groningen en Drenthe (2011-2015).

In Nederland slaat de plant nogal eens op langs wegen uit gemorst zaad, dat veel in vogelvoer is verwerkt.^{1 2 3 5} De vondst in Meppel (2014) is gedaan op het terrein van de voormalige Markthallen waar jarenlang vogeltentoonstellingen zijn gehouden⁵ en die in Zuidbroek (2015) in de buurt van een graanoverslagbedrijf.

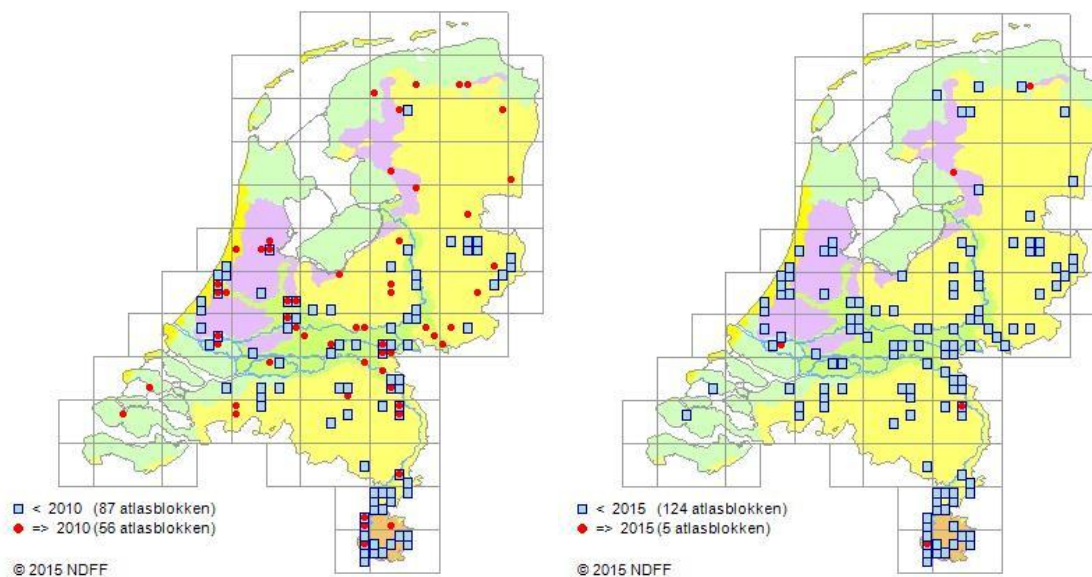
De soort die tot nu toe op braakliggende terreinen en gestorte hopen grond (ruderaal plekken) is gevonden komt laat in het seizoen tot ontwikkeling: pas begin oktober zijn bloeiende planten aangetroffen (Figuur 2 en 3). Dit is overeenstemming met wat Heukels hierover vermeldt: 'Voorkomen: augustus-oktober, vaak niet in bloei komend'.¹

Figuur 3. Gingellikruid in volle pracht op een braakliggend terrein, Groningen 4-10-2011.

Volgens www.verspreidingsatlas.nl komt Gingellikruid vooral verspreid voor in vooral Midden- en Zuid-Nederland, spaarzaam in het noordoosten maar ontbreekt nog in het noordwestelijk deel van ons land (Figuur 4).³ Duidelijk is te zien dat het voorkomen van deze eenjarige soort niet bestendig is. Ook op de vijf noordelijke vindplaatsen van 2011 en 2014 (Figuur 2) was ze al na een jaar verdwenen. Met andere woorden: de plant is behalve een pionier ook een uitgesproken opportunist. Het grillige optreden komt eveneens duidelijk naar voren in Figuur 4.

In ongeveer diezelfde periode, namelijk van 2011 tot en met 2015 zijn in Nederland op de site www.waarneming.nl 41 waarnemingen ingevoerd.⁴ Ruim 20% daarvan is afkomstig uit de drie noordelijke provincies: vier uit Groningen, drie uit Friesland en twee uit Drenthe.⁴ Het voorkomen is er met andere woorden nog zeer incidenteel.

Figuur 4. De verspreiding van Gingellikruid in Nederland in 2010 en 2015. Rood: Atlasblokken (5 x 5 km) waarin ze in het desbetreffende jaar is aangetroffen.

Volgens www.verspreidingsatlas.nl heeft Gingellikruid een voorkeur voor vochtige, zonnige tot beschaduwde, ruderaal, verstoorde zand-, leem- en kleibodems. In Nederland groeit ze op stortplaatsen en rivieroevers, in urbane omgevingen, in bermen en bij molens.³ De Groningse en Drentse vindplaatsen zijn hiermee in overeenstemming.

Conclusie

Bovenstaande vondst laat zien dat het 'lonend' kan zijn ook laat in het seizoen floristisch onderzoek te doen. Immers Gingellikruid komt pas laat in het seizoen tot ontwikkeling (Figuur 2 en 3). Dit geldt eveneens voor een aantal andere soorten die inmiddels al dan niet 'schoorvoetend' de drie noordelijke provincies hebben bereikt, zoals Kransgras, Pluim-, Draad-, Zuid-Afrikaanse en Kale gierst, Europese en Stekelige hanenpoot, Geelrode, Groene en zelfs Kransnaalbaar, Tros gierst, Kaffer koren en Wilde sorgo.^{5,6} Opmerkelijk is dat het alle nieuwkomers zijn met een voorkeur voor urbane gebieden met uitzondering van Zuid-Afrikaanse en Kale gierst die maïsackers prefereren.

Bronnen

- 1 R. van der Meijden. 2005. Heukels' Flora van Nederland, ed. 23. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten: 599.
- 2 <http://specerijen.blogspot.nl/2015/04/deel-63-negerzaad.html>
- 3 www.verspreidingsatlas.nl/1693
- 4 www.waarneming.nl
- 5 G.R. de Vries. 2014. De Markthallen in Meppel. WDF Nieuwsbrief 50: 5-9.
- 6 G.R. de Vries. 2015. Giersten en sorgo's in Groningen. Floron Nieuwsbrief Groningen 22: 18-21.

Gladde en Doffe ereprijs, nog steeds in de provincie Groningen

Guus de Vries – Groningen guus@fdevries.com

Samenvatting

Naar aanleiding van enige recente vondsten van Gladde en Doffe ereprijs in de provincie Groningen wordt ingegaan op hun groeiplaatsen, de associatie waarvan zij deel uitmaken, hun zeldzaamheid en toekomstperspectief.

Inleiding

Gladde ereprijs (Figuur 1) en Doffe ereprijs (Figuur 3) zouden volgens diverse bronnen in het Noordelijk kleidistrict respectievelijk vrij zeldzame en zeldzame soorten zijn.^{1 2 3} Beide vertonen sinds 1950 landelijk een achteruitgang van 25-50%,³ reden extra scherp op deze soorten te letten.

Gladde ereprijs - *Veronica polita* Fr.

De soort komt in Nederland voor 'in akkers, moestuinen, omgewerkte bermen, braakliggende terreinen, langs spoorwegen en op spoorwegterreinen. De bodem wordt gekenmerkt door vochtige voedselrijke tot zeer voedselrijke, stikstofrijke, vooral zware kleigrond en kalkrijke grond'.^{1 2 3 7 8}

Figuur 1. Gladde ereprijs in moestuin, Toornwerd 03-03-2014.

Volgens www.verspreidingsatlas.nl/1359 werd de soort in de provincie Groningen vóór 1990 in 21 uurhokken aangetroffen, na 1990 waren er dat nog maar 14. Deze waren gelijkmatig over de provincie verdeeld: 5 in Oost-, 4 in Noord- en 5 uurhokken in Noordwest-Groningen. Helaas zijn met de database van de laatste 25 jaar noch de biotopen van de vindplaatsen te achterhalen, noch de precieze data van de gegevens. Na jaren van vergeefs speurwerk deed ik in 2014 een aantal vondsten in de volgende biotooptypen (Figuur 2).

Plaats	Datum	Aantal	Biotoop
Winschoten	24-02-2014	15 bloeiend	Wegberm bedrijventerrein
Toornwerd	03-03-2014	12 bloeiend	Moestuin particulier
Bedum	20-10-2014	1 vruchtdragend	Volkstuincomplex
Noorderhogbrug	22-10-2014	7 vruchtdragend	Volkstuincomplex
Roodeschool	19-12-2015	22 bloeiend	Siertuin particulier

Figuur 2. Vondsten van Gladde ereprijs in de provincie Groningen van 2011-2015.

Aan de vinddata is te zien dat de soort al vroeg, maar ook heel laat in het jaar gevonden kan worden. De meeste groeiplaatsen betroffen moestuinen met zeer zware klei, waar de plant tussen 'hakvruchten' stond, geheel in overeenstemming met de beschrijvingen in de geraadpleegde bronnen.^{1 2 3 7 8} Met uitzondering van het volkstuincomplex in Bedum werd op de overige twee locaties natuurvriendelijk getuinierd: het gebruik van herbiciden was er taboe. In alle tuinen was jarenlang stalmest verwerkt wat geresulteerd heeft in zeer voedselrijke rulle kleigrond.

Westerink en de Keijzer die omstreeks de jaren negentig van de vorige eeuw 600 kilometerhokken in West-Groningen inventariseerden maken geen gewag van deze soort.⁹ Gladde ereprijs is in de provincie Groningen een zeer zeldzame soort geworden. Nieuwe vondsten buiten tuinen of volkstuincomplexen zijn niet of nauwelijks meer te verwachten.

Doffe ereprijs - *Veronica opaca* Fr.

Doffe ereprijs staat in Nederland op dezelfde bodemtypen, maar is nog sterker aan kleigrond gebonden dan Gladde ereprijs en groeit in overeenkomstige biotopen met uitzondering van spoorwegen en spoorwegterreinen (Figuur 3).

Figuur 3. Doffe ereprijs in moestuin, Scheemda 15-07-2015.

Volgens www.verspreidingsatlas.nl/1356 is Doffe ereprijs in de provincie Groningen vóór en na 1990 in respectievelijk 6 en 2 uurhokken gevonden. De Nieuwe Atlas van de Nederlandse Flora toont vóór en na 1950 respectievelijk 1 uurhok en 0 uurhok(ken).⁴ Westerink en de Keijzer vermelden in hun inventarisatie van West-Groningen omstreeks 1990 wel Draad-, Vreemde en Grote ereprijs maar geen Doffe.⁹

Na jarenlang gericht zoeken zijn in 2014 en 2015 drie groeiplaatsen ontdekt, alle in moestuinen.

Plaats	Datum	Aantal	Biotop
Scheemda	19-10-2014	15 bloeiend	Moestuin particulier
Scheemda	21-08-2015	251 bloeiend	Moestuin particulier
Scheemda	22-10-2015	0 exemplaren	Moestuin particulier
Noorderhogebrug	22-10-2014	5 vrucht dragend	Volkstuincomplex
Bedum	04-09-2015	1 bloeiend	Volkstuincomplex

Figuur 4. Vondsten van Doffe ereprijs in de provincie Groningen van 2011-2014. De moestuin in Scheemda betrof dezelfde locatie.

Zowel in Noorderhogebrug als Scheemda werd biologisch getuinierd: uitsluitend verrijking met stalmest en geen gebruik van herbiciden. In Scheemda werd deze teeltwijze echter pas voor het tweede jaar toegepast, zij het wel strikt. De huurster van de tuin probeerde met haar aanpak het jaar rond zelfvoorzienend te zijn door stalmest van eigen paarden te verwerken. In de periode daarvoor was de tuin door een andere eigenaar wel met herbiciden behandeld. Behalve Doffe ereprijs zijn op dit perceel in 2014 ook hoge aantallen Grote ereprijs en de veel kritischer Akkerereprijs aangetroffen.⁶ Voorts stond er nog een bloeiend exemplaar van Rond kaasjeskruid, in de provincie Groningen een niet alledaagse verschijning. Deze soort is in het verleden op een aantal andere plaatsen in Oost-Groningen aangetroffen, zij het incidenteel (Figuur 5).⁵

Figuur 5. Rond kaasjeskruid, Beerta De Buitenlanden 19-09-2014

Het voorkomen van genoemde soorten geeft aan dat in een relatief kort tijdsbestek (twee jaar) door een natuurvriendelijke(r) wijze van tuinieren de groeiomstandigheden blijkbaar weer aantrekkelijk kunnen worden voor meer kritische akkerkruiden.

Een nieuw bezoek aan deze moestuin augustus 2015 leverde maar liefst meer dan 250 exemplaren Doffe ereprijs op, een bewijs dat de soort het op deze groeiplaats toen zeer naar zijn zin had. Helaas lag de tuin braak. Bij navraag bleek, dat de huurster met tuinieren was gestopt.

Bij een derde bezoek twee maanden later bleek dat de plek door vergrassing en verruiging grotendeels was dicht gegroeid. Na lang en intensief zoeken kon dan ook geen enkel exemplaar van zowel Doffe als Akkerereprijs worden teruggevonden zodat deze locatie als verloren kan worden beschouwd. Een zoektocht in de naburige tuinen leverde nog één op met ruim 50 planten Akkerereprijs, volop in bloei en in vrucht. Dit laatste duidt erop dat de milieuomstandigheden op de oorspronkelijke groeiplaats ook voor Akkerereprijs ongunstig waren geworden.

Positie in de Associatie

Gladde en Doffe ereprijs maken deel uit van 'de Associatie van Grote ereprijs en Witte krodde die gebonden is aan zware, stikstofrijke, neutrale tot basische klei- en leemgronden. Behalve in akkers is ze ook aanwezig in moestuinen, zij het met een iets andere samenstelling. In de akkervorm hebben Witte krodde en Echte kamille hun optimum, in moestuinen diverse ereprijssoorten, in het bijzonder Doffe ereprijs. Kensoorten van de associatie zijn Witte krodde, Ingesneden dovenetel, Grote, Gladde en Doffe ereprijs'.⁸

De huidige situatie in het Noordelijk kleidistrict wijkt hier duidelijk van af. Zowel in de akker- als in de tuinvorm zijn Grote ereprijs en Witte krodde steeds aanwezig en minder vaak ook Ingesneden dovenetel. In de akkervorm echter zijn zowel Gladde als Doffe ereprijs volledig verdwenen en in de tuinvorm is hun aanwezigheid zeer uitzonderlijk. Met andere woorden er is hier overduidelijk sprake van een rompgemeenschap. Andere akkerkruiden zoals Rood guichelheil en Akkerereprijs, eveneens eenjarig, vertonen wat betreft groeiplaats grote overeenkomsten met Gladde en Doffe ereprijs. Uit inventarisaties in 2010 en 2014 bleek dat zij geheel ontbraken in het grootschalig akkerbouwgebied in de provincie Groningen. Van alle getelde planten Rood guichelheil, ruim 1300 en Akkerereprijs, meer dan 2200, bleek het merendeel, respectievelijk 60% en 90% zich op tuinbouwgrond staande te houden. Een minderheid werd aangetroffen in pas bewerkte en omgewerkte groenstroken en wegbermen en heel marginaal op nieuw aangelegde braakliggende terreinen.⁶

Discussie

De afgelopen vijf jaar is in grootschalig akkerbouwgebied naarstig gezocht naar Gladde en Doffe ereprijs, echter zonder succes. Wel werd een aantal vondsten gedaan op volkstuincomplexen op ieder drie locaties. De actuele situatie is echter minder rooskleurig dan het lijkt. In de nazomer van 2015 zijn alle vindplaatsen opnieuw bezocht en kon op slechts één plek, namelijk in Bedum, Gladde ereprijs worden teruggevonden (slechts één exemplaar). Misschien dat er voor de toekomst nog enige hoop geput kan worden uit de levensduur van het zaad, die bij beide soorten langer dan vijf jaar zou zijn.^{2 3}

Conclusie

Het beeld dat Gladde en Doffe ereprijs in de provincie Groningen vrij zeldzaam en zeldzaam zouden zijn, dient hoognodig te worden bijgesteld.^{1 2 3} Eerder staan beide soorten op de nominatie definitief uit de provincie Groningen te verdwijnen! Het feit dat ze pioniersoorten zijn maakt hun

voortbestaan extra onzeker, maar biedt tegelijkertijd een sprankje hoop op een onverwachte vondst. Heel verrassend was namelijk een zeer recente vondst van Gladde ereprijs in Roodeschool in een siertuin bestaande uit zware klei met opvallend veel schelpengruis. Nog meer dan bij Rood guichelheil en Akkerereprijs lijkt ook het voortbestaan van Gladde en Doffe ereprijs ongewis: hun lot ligt in handen van een kleine groep idealistische volkstuinders.⁶

Bronnen

- 1 R. van der Meijden. 2005. *Heukels' Flora van Nederland*, ed. 23. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten: 537, 538.
- 2 www.wilde-planten.nl in Nederland en België
- 3 www.verspreidingsatlas.nl/planten
- 4 Stichting Floron. 2011. *Nieuwe Atlas van de Nederlandse Flora*, ed. 1. KNNV Uitgeverij, Zeist: 163, 164.
- 5 www.waarneming.nl
- 6 G.R. de Vries. 2015. Akkerereprijs in de provincie Groningen. *Floron Nieuwsbrief Groningen* nummer 22: 10-17.
- 7 E.J. Weeda, R. Westra, Ch. Westra, T. Westra. 1985. *Nederlandse Oecologische Flora*, deel 3. IVN, VARA en VEVIN. De Lange/Van Leer, Deventer: 223-225.
- 8 J. Schaminée, K. Sýkora, N. Smits, M. Horsthuis. 2010. ed. 1. *Plantengemeenschappen van Nederland*. KNNV Uitgeverij, Zeist: 59, 309.
- 9 B.H.C. Westerink, H. de Keijzer. 1990. *Wilde planten van West-Groningen*. Provincie Groningen Dienst Ruimtelijke Ordening, Adorp, Winsum: 112, 116, 119.

Aziatische veldkers (*Cardamine hamiltonii* G. Don) in de provincie Groningen, Noord- en Midden- Drenthe

Guus de Vries – Groningen guus@fdevries.com

Inleiding

Begin 2014 is er door instanties waaronder FLORON, extra aandacht gevraagd voor de verspreiding van Aziatische veldkers, vanaf 1988 een nieuwkomer in Nederland.³ De soort zou gemakkelijk verward kunnen worden met Kleine veldkers en daardoor gemakkelijk over het hoofd kunnen worden gezien.

De belangrijkste verschillen met Kleine veldkers zouden zijn: de afwezigheid van een rozet met wortelbladeren, blaadjes met een kale of zwak behaarde bovenzijde, blaadjes glimmend en enigszins vlezig, soms omgeven door een iets donkere of enigszins rode rand, drielobbige deelblaadjes en zes meeldraden in plaats van vier, waarvan vier lang en twee kort (Figuur 1).^{1 2 3 5}

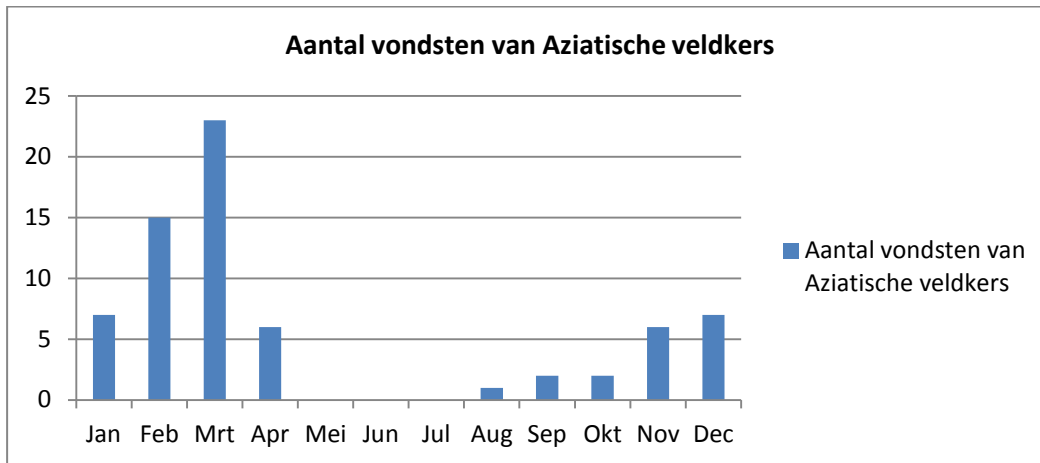

Figuur 1. Van links naar rechts: Aziatische veldkers in Scheemda Eekerweg 23-3-2014, Groningen Pioenstraat 25-2-2014, Baflo Hammelandsterweg, 27-1-2015.

Vrijwel meteen daarna vond ik in januari 2014 mijn eerste exemplaar op de trapopgang van een herenhuis aan de Oosterhaven in de stad Groningen. Hoe ziet de situatie er nu, eind 2015, uit?

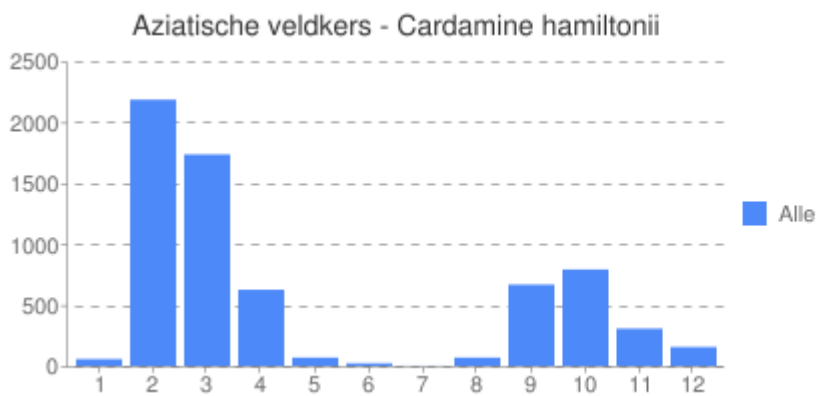
Resultaten

Vanaf 2014 tot eind 2015 deed ik zeven vondsten van Aziatische veldkers in Noord- en Midden-Drenthe en ruim 60 in de provincie Groningen. Van de Groningse vondsten stond een derde in de stad. Op de meeste groeiplaatsen waren de aantallen bescheiden en varieerden van één tot twintig planten. Figuur 2 toont de verdeling van het aantal vondsten over de maanden.

Figuur 2. Aantal vondsten per maand van Aziatische veldkers in de provincie Groningen, Noord- en Midden-Drenthe (n = 69) in 2014 en 2015.

De meeste vondsten zijn vroeg in het voorjaar gedaan, een beperkt aantal in de nazomer, terwijl waarnemingen in de zomermaanden ontbreken. Dit beeld komt overeen met figuur 3 waarin vanaf 2008 het aantal ingevoerde exemplaren Aziatische veldkers in Nederland per maand is weergegeven, in totaal ruim 6700 exemplaren.⁴

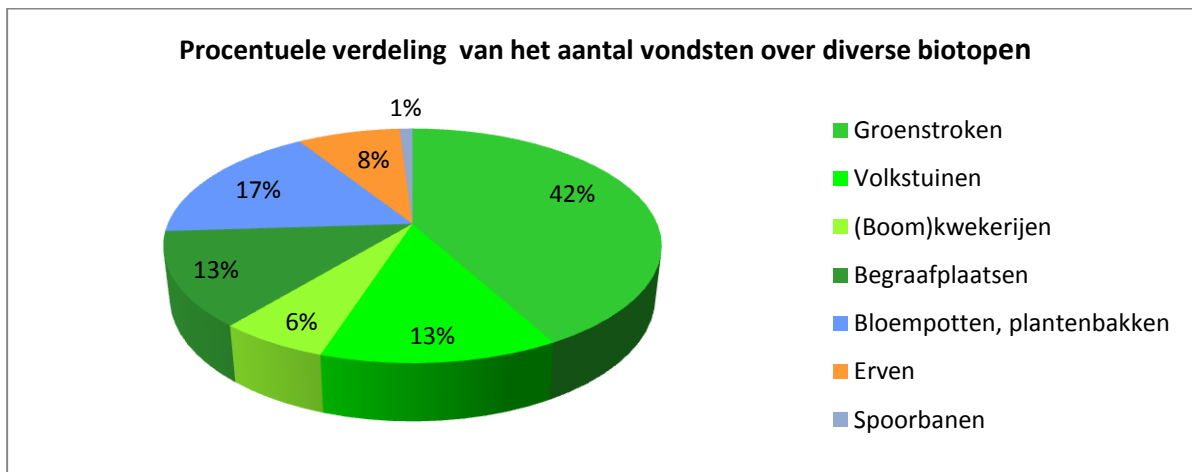

Figuur 3. Aantal maandelijks ingevoerde exemplaren van Aziatische veldkers in Nederland (n = 6734) van 2008 tot 2015. Bron: www.waarneming.nl

Voor het ontbreken van de Aziatische veldkers in de zomer kunnen verschillende verklaringen worden gegeven. Zo vallen de plantjes op de doorgaans spaarzaam begroeide plekken in het vroege voorjaar nog op. Maar in de loop van het seizoen raken ze mogelijk overgroeid door forsere soorten waardoor ze aan het oog worden onttrokken.

Barendse geeft als mogelijke reden op 'dat de ruderaal plekken waar de veldkers bloeit vrij lang onbewerkt blijven liggen. In de loop van het seizoen is de plant ook wel te vinden, maar dan zijn er al onderhoudswerkzaamheden aan de terreintjes verricht en is er met pesticiden gewerkt'.⁵ Dit laatste gaat zeker op voor de meeste Groningse volkstuincomplexen en begraafplaatsen. Ook lijkt de vorming van zaden geen beperkende factor te zijn, aangezien de meeste planten nog in de wintermaanden volop in bloei stonden en rijkelijk waren voorzien van vruchten (zie bijvoorbeeld Figuur 1).

Figuur 4 toont de verdeling van de vondsten over de verschillende biotopen.

Figuur 4. Procentuele verdeling van het aantal vondsten van Aziatische veldkers in biotopen in de provincie Groningen, Noord- en Midden- Drenthe (n = 69) in 2014 en 2015.

Duidelijk is te zien dat Aziatische veldkers het vaakst gevonden is in pas aangelegde of opgeknapte groenstroken (twee vijfde deel) en een aanzienlijk deel (een zesde) als 'verstekeling' in bloempotten en plantenbakken. Deze bevonden zich meestal op straat (acht keer), soms op begraafplaatsen (twee keer) en één keer in een tuincentrum (Figuur 5).

Figuur 5. Aziatische veldkers in potten en mandje. Links: In sierpot met een Hortensia , Visvliet 7-4-2015. Midden: In mandje gevuld met regenwater op begraafplaats, Farmsum 20-11-2015. Rechts: In kruidenpot, Groningen-Binnenstad 11-2-2014.

In vrijwel alle in figuur 4 vermelde biotopen stond Aziatische veldkers in aangevoerde verrijkte grond of compost. In een aantal gevallen was de plant meeg gekomen met andersoortig substraat, zoals grind (drie maal), schelpen en mulch (ieder één maal) (Figuur 6).

Figuur 6. Aziatische veldkers groeiend op schelpen, Wehe-den Hoorn 24-3-2015 en op mulch, Grijpskerk 7-4-2015.

Behalve met substraat was de plant op een klein deel van de vindplaatsen 'meegelift' op wortelkluiten van aangeplante houtige gewassen. Drie keer betrof het een Beukenhaag, drie keer een perk met Rododendrons, twee maal een perk met Hortensia's en één keer een aanplant met Struikhei.

De verspreiding van de soort was soms zichtbaar te volgen. Zo bevond zich maart 2014 één plant in een plantenbakje op een graf op de Noorderbegraafplaats. Een jaar later bleek het bakje te zijn weggehaald en groeiden vlakbij deze plek vier nakomelingen, die inmiddels vaste grond onder de voeten hadden gekregen. Op de begraafplaats in Ter Apel was iets soortgelijks te zien: op een twee meter hoge herinneringsmuur waren bakjes en potten sierplanten gezet met daarin twee planten Aziatische veldkers. Uit de neergevallen zaden hiervan waren onderaan de muur diverse veldkersplantjes opgeschoten, die bloeiden en vruchtvormden. Deze voorbeelden laten zien dat de verspreiding van de soort uiterst snel en effectief kan verlopen.

Toch lijkt Aziatische veldkers in de meeste biotopen niet bestendig. Hernieuwd bezoek aan de oorspronkelijke vindplaatsen liet zien dat de soort meestal na een jaar was verdwenen, maar vaak nog eerder.

Het volgende voorbeeld is daarvoor illustratief. De nieuw aangelegde groenstroken bij het NS-station op het Euroborgterrein in de stad Groningen telden aanvankelijk hoge aantallen Aziatische veldkers (meer dan 100 exemplaren). Binnen vijf maanden was dit aantal gereduceerd tot een zevende. Dit werd mede veroorzaakt door het aanplanten van forse groenblijvende bodembedekkers, die de veldkersplantjes overgroeiden.

De soort lijkt nog het meest bestendig in die milieus waar sprake is van weerkerende dynamiek zoals in volkstuinen en kwekerijen. Daar is namelijk sprake van een blijvende toevoer van verrijkte grond, compost en/of meststoffen bestemd voor (sier)gewassen.

Een voorbeeld daarvan is een volkstuincomplex in Toornwerd, waar het aantalsverloop van Aziatische veldkers gedurende meer dan een jaar is gevolgd. Bedroeg het aantal planten begin maart 2014 zestien exemplaren, begin juni was dit het drievoudige. Ruim een jaar later bleek het aantal planten weliswaar te zijn gedaald, maar ten opzichte van het oorspronkelijke aantal in 2014 was er nog steeds sprake van verdubbeling.

Nog meer dan in volkstuinen profiteert Aziatische veldkers in kwekerijen van de regelmatige toediening van compost aan siergewassen, hetgeen kan resulteren in hoge aantallen nakomelingen, zoals in Leek met meer dan 500 exemplaren (september 2015). Met andere woorden: kwekerijen en volkstuinen lijken niet alleen goede 'kraamkamers' voor Aziatische veldkers te zijn maar ook prima plaatsen om zich permanent te vestigen.

Nawoord

Het vinden van Aziatische veldkers vereist een speciale manier van zoeken: het langdurig kijken/spieden in op straat uitgestalde sierpotten en plantenbakken wordt lang niet door iedereen op prijs gesteld. Echter, een toelichting op dit zoekgedrag haalt meestal de grootste argwaan weg en slaat soms om in interesse.

Conclusies

1 Aziatische veldkers toont een duidelijke voorkeur voor sterk verrijkte grond zoals compost. Wordt daarvan de toevoer niet onderhouden, dan verdwijnt de soort.

2 De hoogste aantallen Aziatische veldkers zijn aangetroffen op kwekerijen en volkstuinen.

3 Aziatische veldkers lijkt een opportunist, Kleine veldkers meer een generalist. De laatste komt behalve in voedselrijke milieus ook voor in voedselarme.

4 Aziatische veldkers probeert vanuit kwekerijen en tuincentra Nederland te veroveren. In de provincie Groningen, Noord- en Midden-Drenthe is ze daar tot nog toe niet echt in geslaagd. In haar korte bestaan is ze op slechts een paar locaties bestendig gebleken.

Bronnen

1 R. van der Meijden. 2005. Heukels' Flora van Nederland, ed. 23. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten: 423

2 www.verspreidingsatlas.nl/5651

3 E. Dijkhuis, G. Dirkse & L. Duistermaat. 2014. Let op nieuwe Aziatische veldkers. *Natuurbericht.nl*

4 www.waarneming.nl

5 R. Barendse. 17-3-2009 22:24:58, op forum van www.waarneming.nl, <http://forum.waarneming.nl/smf/index.php?topic=72050.msg516378#msg516378>

Middelste en Rankende duivenkervel in de provincie Groningen

Guus de Vries – Groningen, guus@fdevries.com

Inleiding

Aanleiding voor dit artikel vormt een aantal recente vondsten van Rankende duivenkervel (*Fumaria capreolata* L.) in de provincie Groningen.

Rankende duivenkervel kan gemakkelijk worden verward met Middelste duivenkervel (*Fumaria muralis* Koch). De belangrijkste verschillen tussen beide^{1 3} staan hieronder weergegeven (Figuur 1).

Kenmerken	Rankende duivenkervel	Middelste duivenkervel
Bloemkroon	Eerst geelwit, aan de top zeer donkerrood aangelopen, later soms geheel rood.	Roze, aan de top min of meer zwart.
Bloemtrossen	12-20 bloemig.	6-12 (15) bloemig.
Vrucht	Met vlezige hals. Glad.	Zonder vlezige hals. Glad of met fijne knobbeltjes.
Vruchtstelen	Sterk omlaag gekromd.	Recht schuin afstaand.

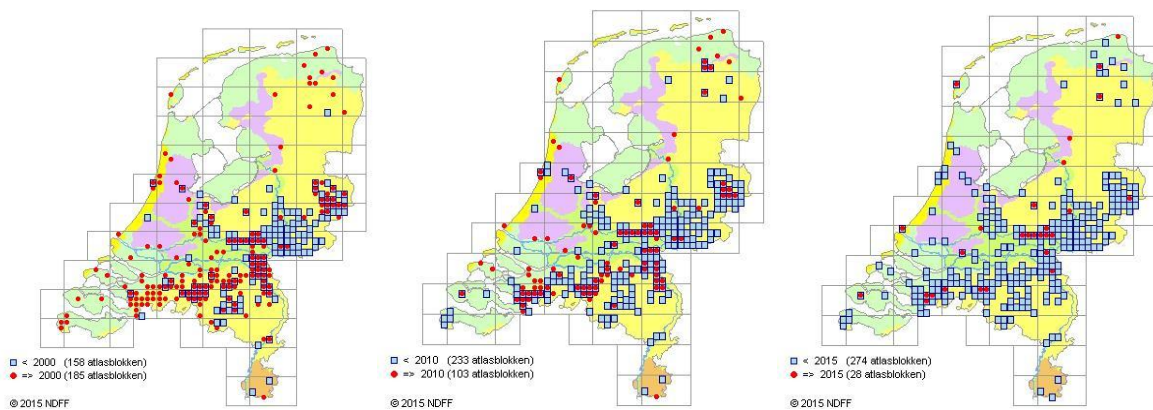

Figuur 1. Links: Rankende duivenkervel Groningen 8-4-2012, midden: Middelste duivenkervel Groningen 22-5-2010, rechts: Middelste duivenkervel Reitdiepgebied 18-6-2011.

Overigens kunnen ook bij Middelste duivenkervel af en toe ietwat teruggeslagen vruchtstelen voorkomen.⁵

Verspreiding van Middelste duivenkervel in Nederland en de provincie Groningen

Middelste duivenkervel, van oorsprong een inheemse plant, is volgens www.verspreidingsatlas.nl in 2000 in Nederland aangetroffen in 185 atlasblokken (5x5 km) en wordt getypeerd als een vrij zeldzame soort (Figuur 2). De landelijke trend sinds 1950 zou stabiel zijn of zelfs toegenomen.^{2 3} De verspreidingskaartjes van de afgelopen vijftien jaar tonen echter het tegendeel (Figuur 2). Het aantal atlasblokken met de soort is in die periode tot een zesde teruggebracht!

Figuur 2. De verspreiding van Middelste duivenkervel in Nederland gedurende de laatste vijftien jaar. Van links naar rechts: 2000, 2010 en 2015. Rood: atlasblokken (5 x 5 km) waarin de soort is aangetroffen.

In de provincie Groningen schommelde het aantal atlasblokken tientallen jaren om de tien, na 2010 is het snel bergafwaarts gegaan (Figuur 2).^{2 3}

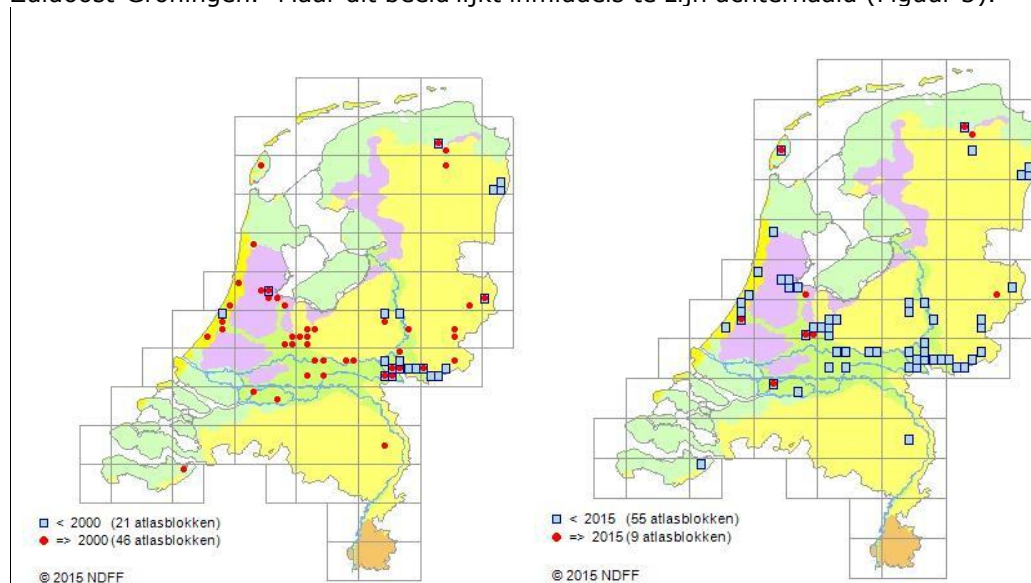
Biotopen

In Nederland heeft Middelste duivenkervel volgens www.verspreidingsatlas.nl een biotoopvoorkeur voor 'humeuze ruigten'.^{2 3} Andere bronnen, zoals Heukels' Flora van Nederland vermelden het voorkomen 'op omgewerkte vochtige voedselrijke grond, vooral op akkers'¹ en de Nederlandse Oecologische Flora voegt daaraan toe 'op bouwland, in tuinhedgen en in open bermen'.⁶ In 2010, 2011 en 2015 deed ik in de provincie Groningen acht vondsten in de volgende biotooptypen: Drie keer in grootschalig akkerland bij Aduarderzijk, Usquert, in de Emmapolder nabij de Eemshaven, één maal in een wegberm bij Aduarderzijk en vier keer in de stad Groningen. Op de groeiplaatsen in de stad stonden/staan de planten pal tegen gevels, alle gesitueerd op het zuiden. Eén ervan betrof een ruderaal plek.⁴ De biotopen van de vindplaatsen kwamen goed overeen met die in de aangehaalde bronnen.^{1 2 3 6}

Helaas is geen van de groeiplaatsen in het Noordelijk kleidistrict bestendig gebleken. Hetzelfde geldt voor de ruderaal plek in de stad, maar of dit ook opgaat voor de overige drie stedelijke vondsten in 2015 valt nu nog niet te zeggen.

Verspreiding van Rankende duivenkervel in Nederland en de provincie Groningen

Rankende duivenkervel is in ons land veel minder algemeen dan Middelste duivenkervel. Heukels spreekt zelfs van zeer zeldzaam.¹ Zo is de soort in 2000 aangetroffen in 46 atlasblokken, een factor vier minder dan Middelste duivenkervel.^{2 3} Ze zou vooral voorkomen in het rivierengebied, in het oosten van Nederland, met name de Liemers en de Achterhoek, in de Hollandse duinstreek en Zuidoost-Groningen.² Maar dit beeld lijkt inmiddels te zijn achterhaald (Figuur 3).

Figuur 3. De verspreiding van Rankende duivenkervel in Nederland, gedurende de laatste vijftien jaar Links 2000, rechts: 2015. Rood: atlasblokken (5 x 5 km) waarin de soort is aangetroffen.

De plant is afkomstig uit Zuidwest- en Midden-Europa en is tussen 1950 en 1975 ingeburgerd. Sinds 1950 wordt de landelijke trend getypeerd als onveranderd of zelfs toenemend.^{1,2} Eerder lijkt het tegendeel het geval. Volgens Weeda 'lijkt de soort onbestendig te zijn in haar optreden'.⁶

In de provincie Groningen is Rankende duivenkervel volgens www.verspreidingsatlas.nl vanaf 1950 ooit in vijf atlasblokken aangetroffen; drie daarvan, in Zuidoost-Groningen, zijn na 1990 verdwenen. In 2015 bevindt zich het laatste 'bolwerk' in de stad. Het aantal groeiplaatsen is er de laatste jaren opgelopen tot vijf.⁴

Biotopen

Volgens Heukels staat Rankende duivenkervel in Nederland in de volgende biotopen: 'op omgewerkte vochtige voedselrijke, vaak enigszins beschaduwde grond, vooral in moestuinen'.¹ De beschrijving van www.verspreidingsatlas.nl is daarmee in overeenstemming en voegt er nog aan toe: '..... in voedselrijke zomen van heggen, struwelen en ruigten' en '..... op ruderaal plaatsen en begraafplaatsen'.^{2,3}

Dat laatste komt het dichtst bij de huidige Groningse situatie: Vier van de vijf groeiplaatsen betreft namelijk een haag om tuinen van particulieren, waar de planten bij gebrek aan ranken^{3,6} zich met hun klimmende stengels aan opgetrokken en doorheen gevlochten hebben (Figuur 4). Een fraai voorbeeld is een ca één meter hoge Berberishaag aan de Berkelstraat waar de soort al minstens tien jaar bivakkeert. Het is evenals de andere groeiplaatsen niet alleen een licht beschaduwde maar ook voedselrijke plaats ten gevolge van hondenpoep en urine. De vijfde groeiplaats bevindt zich op een begraafplaats, waar de plant zich heeft gevestigd op drie bijeengelegde graven, enigszins verzonken in de grond. Mogelijk begunstigt de luwte en opwarming van de stenen randen om de graven een snelle toename van het aantal planten. Bedroeg het aantal in 2014 vijf, een jaar later was dat ruim veertig. Toch blijft tot nog toe op alle vestigingsplaatsen in de stad uitbreiding achterwege. Alleen aan de Berkelstraat is de soort in al die jaren 'aarzelend' de straat overgestoken en hebben ruim vijftig planten een nieuwe haag gekoloniseerd, die maximaal zestig meter van de oorspronkelijke groeiplaats zijn opgeslagen.

Over de herkomst van de planten in de stad kan slechts worden gespeculeerd. Waarschijnlijk zijn zaden met aangevoerde grond of compost meegekomen en door gunstige microklimatologische omstandigheden tot ontwikkeling gekomen.

Figuur 4. Klimmende stengels

Conclusies

1 Landelijk gezien vertonen zowel Middelste (vrij zeldzaam in F, G en S en zeldzaam in K, Dr en L) als Rankende duivenkervel (zeer zeldzaam in Dr, F en S)¹ vooral de laatste vijftien jaar een sterke afname. De kwalificatie over het voorkomen van beide soorten zou in diverse bronnen dan ook bijgesteld dienen te worden.^{1,2,3}

2 In de stad Groningen bevinden zich vijf groeiplaatsen van Rankende duivenkervel waarvan er drie in 2014 en 2015 zijn ontdekt. Daarmee is de stad een belangrijk refugium van de soort in de provincie.

3 Ondanks dat er in de stad sprake is van een aarzelende toename van het aantal groeiplaatsen, blijft Rankende duivenkervel een zeer zeldzame verschijning in de provincie. Bemoedigend echter is dat ze op de nieuwe groeiplaatsen meer bestendig lijkt te zijn dan Middelste duivenkervel.

Bronnen

1 R. van der Meijden. 2005. Heukels' Flora van Nederland, ed. 23. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten: 266.

2 www.verspreidingsatlas.nl/planten

3 [www.wilde-planten.nl/Nederland en België.nl/rankende%20duivenkervel](http://www.wilde-planten.nl/Nederland%20en%20België.nl/rankende%20duivenkervel)

4 www.waarneming.nl

5 Schriftelijke mededeling W.J. Holverda, Naturalis 8-10-2015.

6 E.J. Weeda, R. Westra, Ch. Westra, T. Westra. 1985. Nederlandse Oecologische Flora, deel 1. IVN, VARA en VEVIN. De Lange/Van Leer, Deventer: 268.

Volkstuinen in Groningen, schuilplaats voor akkerkruiden

Guus de Vries – Groningen guus@fdvries.com

Inleiding

De biotoop volkstuinen wordt door floristen relatief weinig bezocht. Mogelijk komt dit door het onnatuurlijke karakter en de ontoegankelijkheid ervan. Veel volkstuincomplexen zijn namelijk omgeven door sloten en/of hekwerk. Uit eerder onderzoek is gebleken dat bepaalde akkerkruiden in de provincie Groningen zoals Rood guichelheil, Akkerereprijs en Akkerandoorn in moestuinen nog rijkelijk kunnen worden aangetroffen maar daar buiten nauwelijks meer.^{2,3} Dit was aanleiding de gehele plantensamenstelling in deze biotoop nader te onderzoeken.

Rood guichelheil Loppersum 19-8-2015, Akkerereprijs Groningen 7-10-2015, Akkerandoorn Noordhorn 25-9-2015

Methode

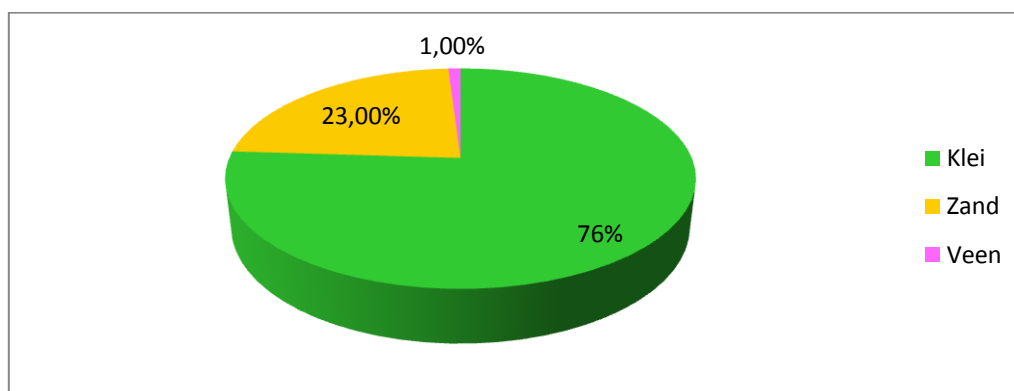
Tussen 2011 en 2016 zijn in de provincie Groningen 120 volkstuincomplexen en groentetuinen van particulieren (hierna tuinen, moes- of volkstuinen genoemd) geïnventariseerd op het voorkomen van akkerkruiden, zogenaamde onkruiden, wilde en verwilderde plantensoorten. Het merendeel van de gegevens is verzameld in 2013, de rest in de overige jaren. Alle waarnemingen zijn ingevoerd op de site www.waarneming.nl en goedgekeurd.⁶ Vrijwel alle moestuinen zijn vier tot tien keer het jaar rond bezocht. Behalve dat veel akkerkruiden vegetatief gemakkelijk te herkennen zijn, hebben ze vaak ook een lange bloeitijd. De meeste soorten bloeiden tot diep in de herfst en een aantal zelfs in de wintermaanden (Figuur 1).

Tuinwolfsmelk 347, Kleine brandnetel 401, Kleine veldkers 423, Bosveldkers 423, Aziatische veldkers, Witte dovenetel 503, Paarse dovenetel 504, Ingesneden dovenetel 504, Hoenderbeet 503, Akkerandoorn 506, Grote ereprijs 535, Tijmereprijs 535, Vreemde ereprijs 536, Veldereprijs 536 en Akkerereprijs 537.

Figuur 1. Akkerkruiden met een lange bloeitijd, zelfs in de wintermaanden. De opsomming is in systematische volgorde, het getal achter een plant verwijst naar de pagina in de Heukels.¹

Per locatie kon het aantal volkstuincomplexen variëren. Zo heeft de stad Groningen er tien, Haren, Winsum en Bedum ieder vier, Hoogkerk en Scheemda elk drie. Bovendien kon binnen een stad of dorp de grondsoort van de moestuinen verschillen zoals klei, zand of veen in de stad Groningen, zand en veen in Haren en in Scheemda klei en zand.

In het onderzochte gebied was de verdeling van de tuinen over de verschillende grondsoorten als volgt (Figuur 2).

Figuur 2. Procentuele verdeling van de bezochte moestuinen (n = 120) met verschillende grondsoorten in de provincie Groningen tussen 2011 en 2016.

Driekwart van de bezochte tuinen bestond uit klei en bijna een kwart uit zandgrond. Het aandeel tuinen met veengrond was verwaarloosbaar.

Soortsamenstelling volkstuincomplexen

Ondanks de aanwezigheid van zeer algemene of algemene soorten hebben de meeste volkstuincomplexen een eigen specifieke soortsamenstelling. Die komt het best naar voren door de aanwezigheid van kritische of zeldzame(re) soorten. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de meest markante volkstuincomplexen met de drie meest bijzondere plantensoorten (Figuur 3).

Volkstuincomplex met kleigrond	Locatie of naam	Soort 1	Soort 2	Soort 3
Groningen	Aquamarijnstraat	Kleine majer	Papegaaienkruid	Akkerereprijs
Groningen	Winsumerweg	Doffe ereprijs	Gladde ereprijs	Akkerereprijs
Hoogkerk	Zuiderweg	Akkerandoorn	Rood guichelheil	Akkerereprijs
Winsum	Kerkstraat	Paarse morgenster	Rood guichelheil	Akkerereprijs
Baflo	Hammelandsterweg	Aziatische veldkers	Akkerereprijs	Ingesneden dovenetel
Zuidhorn	Rijksstraatweg	Akkerandoorn	Rood guichelheil	Akkerereprijs
Noordhorn	Touwslagersbaan	Akkerandoorn	Doornappel	Akkerereprijs
Grijpskerk	Lageweg	Paarse morgenster	Probst's Goosefoot	Ingesneden dovenetel
Bedum	Langs de Lijn	Kleine margriet	Rood guichelheil	Kruisblad. wolfsmelk
Bedum	Ter Laan	Gladde ereprijs	Probst's Goosefoot	Rood guichelheil Akkerereprijs
Toornwerd	Dethmersweg	Gladde ereprijs	Aziatische veldkers	Akkerereprijs
Loppersum	Nieuwe Tuinen	Tuinmelde	Rood guichelheil	Akkerereprijs
Biessum	Ossenweg	Basterdamarant	Rood guichelheil	Akkerereprijs
Scheemda	Hoflaan	Doffe ereprijs	Rond kaasjeskruid	Akkerereprijs
Volkstuincomplex met zandgrond.	Locatie of naam	Soort 1	Soort 2	Soort 3
Groningen	Helperzoom	Vreemde ereprijs	Bermooievaarsbek	Akkerereprijs
Groningen	Esserweg	Bosereprijs	Kleine leeuwenklauw	Akkerereprijs
Groningen	Essenerveld	Groot glaskruid	Glanzige ooievaarsbek	Akkerereprijs
Haren	Lutsborgsweg	Tuinmelde	Bermooievaarsbek	Akkerereprijs
Scheemda	Oosterstraat	Zomerfijnstraal	Kraailook	Akkerereprijs
Volkstuincomplex met veengrond.	Locatie of naam	Soort 1	Soort 2	Soort 3
Groningen	Piccardthof	Goudbes	Probst's Goosefoot	Akkerereprijs

Figuur 3. De meest markante volkstuincomplexen (n = 20) met de drie zeldzaamste plantensoorten.

Moestuinen met de meeste zeldzame soorten liggen in de stad Groningen, waar zowel Doffe als Gladde ereprijs zijn gevonden. In Bedum en Toornwerd groeide Gladde ereprijs, terwijl in Scheemda Doffe ereprijs en Rond kaasjeskruid werden aangetroffen.⁴

Duidelijk is te zien dat de grondsoort van invloed is op de samenstelling van de kritischer soorten. De zeldzaamste soorten staan in tuinen met kleigrond waarbij geen onderscheid is gemaakt tussen zware of lichte (zavelige) grond. Uitgesproken kleisoorten zijn Paarse morgenster, Rood guichelheil, Doffe ereprijs, Gladde ereprijs en Ingesneden dovenetel. Tuinmelde, Probst's Goosefoot, Akkerereprijs en Akkerandoorn daarentegen zijn op zowel klei als op zand- of veengrond aangetroffen.

Het al dan niet gebruik maken van herbiciden zal waarschijnlijk eveneens van invloed zijn op de soortensamenstelling. Mede door het taboe dat op 'gewasbeschermingsmiddelen' rust, viel niet altijd goed te achterhalen in hoeverre en in welke mate die op een volkstuincomplex werden toegepast. Intensief gebruik viel visueel echter gemakkelijk vast te stellen door de geelbruine plantenresten en de aangetroffen soortenarmoede. Op dergelijke complexen konden zelfs soorten ontbreken met een brede ecologische amplitudo zoals Grote brandnetel, Hondsdraf, Akkerdistel, Gewone en Gekroesde melkdistel, Tuinwolfsmelk, Kroontjeskruid en Paarse dovenetel. In extreme situaties leidde excessief gebruik tot monoculturen van Vogelmuur, Kluwenhoornbloem, Klein kruiskruid, Grote ereprijs, Harig of Kaal knopkruid, Straatgras, en zelfs tot kale tuinen ('woestijnen') (Figuur 4).

Op veen: Haren Meerweg, op zand: Hoogezand Kalkwijk, Scheemda Oosterstraat, Veendam Somerlustweg, Stadskanaal Dwarsweg, Bellingwolde Oostersingel. Op klei: Hoogkerk Johan van Zwedenlaan, Grijskerk Lageweg, Klein Wetsinge Valgeweg, Winsum Onderendamsterweg, Winsum Borgweg, Baflo Hammelandsterweg, Wehe den-Hoorn Viskenij, Leens Achtervalge, Vierhuizen Hoofdstraat, Bedum Parallelweg, Bedum De Kamp, Bedum De Vlijt, Oldehove Englumstraat, Uithuizen Bovenhuizen, Uithuizermeeden Stationsstraat, Roodeschool Hooilandseweg, Farmsum Achterweg, Nieuwolda Molenhorn, Nieuweschans Langakkerschans.
--

Figuur 4. Volkstuincomplexen waar intensief gebruik gemaakt werd van herbiciden. Bij ieder bezoek kon dit zichtbaar worden vastgesteld.

Uit de figuur blijkt dat ruim een vijfde van de bezochte volkstuincomplexen aan intensieve bespuitingen werd onderworpen. Tekenend is dat geen van deze locaties is opgenomen in het overzicht van figuur 3.

Zeldzaamheid

De gevonden plantensoorten zijn op grond van de frequentie waarmee ze in de onderzochte moestuinen zijn aangetroffen in te delen in vijf categorieën: *1 Zeer algemeen voorkomend*, *2 Algemeen voorkomend*, *3 Vrij algemeen voorkomend*, *4 Vrij zeldzaam voorkomend*, *5 Zeldzaam voorkomend*.

Hoewel er in totaal bijna honderd wilde of verwilderde plantensoorten zijn waargenomen, een bescheiden hoeveelheid, behoorde maar liefst een vijfde tot de categorie vrij zeldzaam of zeldzaam, een naar verhouding vrij hoog aantal. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de soorten in iedere categorie.

1 Zeer algemeen voorkomend, soorten die in vrijwel alle (tenminste 115 van de 120) moestuinen zijn aangetroffen.

In totaal behoren vijftig soorten tot deze categorie (Figuur 5).

Engels raaigras 208, Straatgras 215, Kroppaar 216, Fioringras 225, Kweek 236, Speenkruid 254, Kruidende boterbloem 257, Perzikkruid 272, Gewoon varkensgras 273, Vogelmuur 286, Gewone hoornbloem 288, Kluwenhoornbloem 288, Liggend vetmuur 292, Zachte ooievaarsbek 325, Melganzenvoet 304, Korrelganzenvoet 303 en Stippelganzenvoet 304, Kantige basterdwederik 332, Kroontjeskruid 346, Tuinwolfsmelk 347, Witte klaver 370, Grote brandnetel 401, Kleine brandnetel 401, Gewone raket 414, Zandraket 416, Akkerkers 421, Kleine veldkers 423, Herderstasje 429, Penningkruid 454, Akkervergeet-mijnietje 471, Kleefkruid 474, Paarse dovenetel 504, Hondsdraf 508, Klimopereprijs 534, Grote ereprijs 535, Tijmereprijs 535, Veldereprijs 536, Smalle weegbree 542, Grote weegbree 542, Madeliefje 592, Harig knopkruid 604, Reukeloze kamille 606, Schijfkamille 606, Klein kruiskruid 613, Akkerdistel 620, Akkermelkdistel 628, Gewone melkdistel 628, Gekroesde melkdistel 628, Paardenbloem 630, Akkerkool 631.
--

Figuur 5. Zeer algemeen voorkomende plantensoorten aangetroffen in de bezochte moestuinen tussen 2011 en 2016. De opsomming is in systematische volgorde, het getal achter een plant verwijst naar de pagina in de Heukels.¹

Deze planten zijn op en top generalisten, die een hoge of zeer hoge tolerantie hebben ten aanzien van allerlei milieufactoren. Anders gezegd ze beschikken over een brede ecologische amplitude, waardoor ze zich zelfs in moestuinen staande weten te houden waar frequent gebruik gemaakt wordt van herbiciden. Soorten die zich ondanks buitensporig gebruik nog weten te handhaven zijn Gewone- en Kluwenhoornbloem. Nog beter bestand lijken Kantige basterdwederik en Vogelmuur. Straatgras tenslotte lijkt de hoogste tolerantie van genoemde soorten te hebben. Behalve in volkstuinten worden deze soorten ook in groten getale aangetroffen in andere biotooptypen bijvoorbeeld in grootschalige akkerbouwgebieden.

2 Algemeen voorkomend, planten die in tenminste een derde deel van de moestuinen (41 tot 115) groeiden.

Hiertoe kunnen de volgende veertien plantensoorten worden gerekend (Figuur 6).

Europese hanenpoot 242, Schijnaardbei 387, Bosveldkers 423, Witte krodde 429, Rood guichelheil 454, Zegekruid 483, Zwarte nachtschade 485, Witte dovenetel 503, Hoenderbeet 503, Ingesneden dovenetel 504, Akkerereprijs 537, Echte kamille 606, Speerdistel 619, Akkermelkdistel 627.

Figuur 6. Algemeen voorkomende plantensoorten aangetroffen in de bezochte moestuinen tussen 2011 en 2016. De opsomming is in systematische volgorde, het getal achter een plant verwijst naar de pagina in de Heukels.¹

Een aantal van hen is ook in grootschalig akkerland aangetroffen zoals Europese hanenpoot, Witte krodde, Witte dovenetel, Hoenderbeet, Ingesneden dovenetel, Echte kamille, Speerdistel en Akkermelkdistel.

3 Vrij algemeen voorkomend, soorten die in tenminste een tiende deel van de tuinen groeiden (11 tot 41 tuinen).

Hiertoe kunnen elf soorten worden gerekend (Figuur 7).

Probst's Goosefoot 302, Spijesmelde 306, Slipbladige ooievaarsbek 325, Kleine ooievaarsbek 325, Beklierde basterdwederik 332, Vreemde ereprijs 536, Canadese fijnstraal 594, Moederkruid 607, Kompassla 629, Klein streepzaad 633, Oranje havikskruid 634.

Figuur 7. Vrij algemeen voorkomende plantensoorten aangetroffen in de bezochte moestuinen tussen 2011 en 2016. De opsomming is in systematische volgorde, het getal achter een plant verwijst naar de pagina in de Heukels.¹

Deze soorten worden vaak ook in andere biotooptypen aangetroffen zoals bebouwde gebieden, parken, begraafplaatsen, wegbermen en braakliggende terreinen. Een uitzondering hierop vormt Probst's Goosefoot, die een uitgesproken liefhebber is van volkstuinten (Figuur 8).

Biotopen van <i>Chenopodium probstii</i>	Aantal n = 11	Plaats en het aantal volkstuinten waar de soort is aangetroffen
Volkstuinen	9	Groningen 5, Haren 1, Scheemda 1, Grijskerk 1, Vierhuizen 1
Composthopen van tuinafval	1	Sappemeer
Grondbank	1	Sappemeer

Figuur 8. Biotopen van Probst's Goosefoot (*Chenopodium probstii*) in de provincie Groningen van 2011 tot 2016.

Weliswaar is deze soort op elf verschillende groeiplaatsen aangetroffen, maar het merendeel daarvan was volkstuinten. Hoge aantallen, respectievelijk 40 en 20 exemplaren zijn in 2013 en 2014 op het Piccardthof in Groningen (veengrond) aangetroffen en op de Paasweide aan de Lutsborgsweg in Haren (zandgrond.) De soort blijkt bestendig op de volkstuintencomplexen in Groningen, Haren en Scheemda en op de composthopen in Sappemeer.

Probst's Goosefoot Sappemeer 10-9-2014, Groningen 3-9-2015, Groningen 2-8-2013.

4 Vrij zeldzaam voorkomend, planten die in een nog kleiner deel van de tuinen (3 tot 11 tuinen) zijn gevonden.

Tot deze categorie behoren dertien plantensoorten. In onderstaand overzicht is hun standplaats vermeld, het aantal gevonden planten en het desbetreffende jaar (Figuur 9).

Geelrode naalbaar 242: Groningen Piccardthof 5-2014, Pieterzijl 77-2014, Zuidbroek 18-2013, Veendam 2-2013
 Kleine majer 299: Groningen Eemskanaal NZ 3-2013, Aquamarijnstraat 41-2013, Stadskanaal Dwarsweg 35-2014
 Glanzige ooievaarsbek 323: Groningen Helperzoom 105-2013, Groningen Kooiweg 201-2014, Haren Meerweg 65-2014, Sauwerd Hoofdweg 180-2014
 Bloedzuring (*Rumex sanguineus* var. *sanguineus*) 277: Groningen Piccardthof 1-2013, Beijumerweg 9-2015, Esserweg 2-2015, Winsumerweg 11-2015, Orchideestraat 17-2015, Hoogkerk Zuiderweg 4-2013, Kommerzijl Tuinbouwstraat 44-2015, Winsum Kerkstraat 3-2015
 Bermooievaarsbek 326: Adorp 't Olstreepke 19-2010, Eenrum Hoofdstraat 2-2011, Groningen Esserweg 3-2012, Groningen Winsumerweg 6-2012, 9-2013, Haren Lutsborgsweg 62-2013
 Grove varkenskers 433: Hoogkerk 2-2014, Klein Wetsinge Valgeweg 15-2012, 1-2013, Hoogkerk Industriestraat 1-2014
 Goudbes 484: Scheemda Oosterstraat 7-2012, Groningen Piccardthof 1-2012, Haren Klaverlaan 1-2013
 Akkerandoorn 506: Hoogkerk 101-2014, Zuidhorn 9-2014, Noordhorn 9-600
 Gladde ereprijs 537 en Doffe ereprijs. Zie speciaal artikel in dit nummer.⁴
 Veldsla 576: Winsum 90-2013, Bedum 130-2013, Haren 251-2013, Wirdum 125-2013, Grijpskerk 11-2015
 Zomerfijnstraal 595: Groningen Esserweg 1-2012, Groningen Helperzoom 12-2013, Haren Lutsborgsweg 81-2013, 37-2013, Scheemda Oosterstraat 3-2012
 Paarse morgenster 627: Winsum Kerkstraat 11-2011, Huizinge Ubbensweg 6-2011, Grijpskerk Lageweg 86-2014

Figuur 9. Vrij zeldzaam voorkomende plantensoorten in de bezochte moestuinen tussen 2011 en 2016. De opsomming is in systematische volgorde, het getal achter een plant verwijst naar de pagina in de Heukels.¹ Het eerste cijfer achter de straatnaam is het aantal waargenomen exemplaren, het tweede het jaar.

Op Paarse morgenster na ontwikkelen de meeste van bovenstaande plantensoorten zich laat in het seizoen namelijk in de zomer, nazomer en/of herfst. Een aantal van hen is – ooit – bewust door mensen geïntroduceerd en wordt gekweekt als voedingsgewas zoals Kleine majer, Postelein, Goudbes, Veldsla en Paarse morgenster. De laatste soort wordt ook geteeld voor de sier.

5 Zeldzaam voorkomend, planten die hooguit in één of twee van de 120 tuinen zijn aangetroffen. Hiertoe behoren negen soorten (Figuur 10).

Harig vingergras 244: Groningen Piccardthof 3-2013, Zuidbroek 8-2014
 Kattenstaartamarant 300: Groningen Piccardthof 1-2013, Baflo Hammelandsterweg 1-2013
 Papegaaienkruid 300: Groningen Aquamarijnstraat 23-2012, 94-2013, Veendam 1-2013
 Basterdamarant 301: Biessum Ossenweg 101-2015
 Prince's feather 300 Grijpskerk Lageweg 36-2012, Stadskanaal Dwarsweg 7-2014
 Tuinmelde 306: Loppersum 5-2015, Haren 6-2015.
 Kleine leeuwenklauw 390: Groningen Esserweg 96-2012, 72-2012
 Groot glaskruid Groningen 401: Kooiweg 4-2014.
 Kleine margriet 608: Groningen Piccardthof 2-2014, Bedum Langs de Lijn 3-2014.

Figuur 10. Zeldzaam voorkomende plantensoorten in de bezochte moestuinen tussen 2011 en 2016. De opsomming is in systematische volgorde, het getal achter een plant verwijst naar de

pagina in de Heukels.¹ Het eerste cijfer achter de straatnaam is het aantal exemplaren, het tweede het desbetreffende jaar.

Veel van deze verwilderde soorten zijn ooit gekweekt voor de sier zoals Kattenstaartamarant, Prince's feather, Kleine margriet en wellicht ook Papegaaienkruid. Groot glaskruid groeide vlak bij een composthoop. Tuinmelde is in Haren ca. tien jaar geleden door een tuinliefhebber geïntroduceerd. In Loppersum lijkt deze soort verwilderd. Opmerkelijk is dat de plant volgens de site www.waarneming.nl in Nederland algemeen zou voorkomen. Toch is het aantal landelijke waarnemingen bepaald niet hoog te noemen: slechts vijf in 2014 en achttien in 2015.⁶

Papegaaienkruid Groningen 17-9-2013, Prince's feather Grijpskerk 18-9-2012, Tuinmelde Loppersum 8-9-2015.

Discussie

In eerdere artikelen is aangegeven dat volkstuinten aantrekkelijke uitwijkplaatsen kunnen zijn voor bepaalde wilde plantensoorten die volledig ontbreken in grootschalig akkerland.^{2 3 4} Meer dan in grootschalig akkerbouwgebied zijn er op volkstuintencomplexen 'vergeten' hoekjes waar ze zich ongestoord terug kunnen trekken. Bovendien zijn veel volkstuinters vaak aanmerkelijk toleranter jegens 'onkruid en ongedierte' dan akkerbouwers.

Hoewel de grootste groep akkerkruiden in grootschalige akkerbouwgebieden nog steeds algemeen is (Figuur 5 en 6), gaat een deel daarvan toch sterk achteruit ten gevolge van intensieve bemesting en vooral het preventief gebruik van bestrijdingsmiddelen. Een andere belangrijke factor is de huidige wijze van grondbewerking. Op volkstuinten wordt zelden zo diep gespit als momenteel op akkers wordt geploegd. Zo bedroeg het gemiddelde hoogteverschil tussen de voren en de ruggen in een pas omgeploegde kleiakker bij Baflo maar liefst 0,45 meter. Bovendien wordt er in grootschalig akkerbouwgebied steeds dichter langs de slootkanten geploegd, zodat er nauwelijks meer sprake is van akkerranden waarop akkerkruiden zich kunnen vestigen. Die kunnen zich alleen nog staande houden op de schuin aflopende slootkanten. 'In graanvelden is helemaal niets te vinden, in aardappelvelden aan de kopse zijde nog wel eens wat' (mondelinge mededeling W.J. Stouthamer 20-08-2015), een uitspraak die ik volledig onderschrijf.

Gelukkig onderkennen diverse bronnen het belang van moestuinten en vermelden het belang ervan expliciet voor soorten die de laatste decennia landelijk sterk zijn achteruitgegaan, zoals Akkerandoorn, Gladde en Doffe ereprijs.^{5 7 8} Zorgwekkend evenwel is de afnemende belangstelling voor tuinieren op het platteland tengevolge van vergrijzing, ontvolking en toegenomen welvaart. Bemoedigend evenwel zijn de wachtlijsten voor tuinen in stedelijk gebied.³ Ook verheugend is te zien dat instanties als Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer een begin hebben gemaakt met het stichten en beheren van akkerreservaten. In de provincie Groningen zijn die reeds te vinden in de omgeving van Smeering.

Conclusie

Volkstuintencomplexen op kleigrond hebben doorgaans een grotere diversiteit aan soorten dan tuinen op zand- of veengrond. In de provincie Groningen zijn volkstuinten zeer waardevol als vestigingsplaats voor sommige soorten wilde planten. Voor akkerkruiden als Doffe, Gladde en Akkerereprijs, Rood guichelheil en Akkerandoorn vormen ze zelfs een laatste refugium.

Volkstuinten vormen een geschikt biotoop voor een aantal neofieten zoals Vreemde ereprijs, Aziatische veldkers, Glanzige ooievaarsbek en Zomerfijnstraal.

Sommige volkstuinten herbergen verwilderde planten die buiten deze biotoop nauwelijks in de provincie Groningen worden aangetroffen. Ze zijn er ooit aangevoerd als voedingsgewas, zoals Kleine majer, of als sierplant, zoals een viertal soorten Amaranten, Tuinmelde, Probst's Goosefoot en Kleine margriet.

Het unieke karakter van veel volkstuinten met name in het Noordelijk kleidistrict is een verrijking voor de plaatselijke inheemse flora. Het is dan ook van groot belang dit cultuurgood in stand te houden.

Bronnen

- 1 R. van der Meijden. 2005. Heukels' Flora van Nederland. Ed. 23. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten.
- 2 G.R. de Vries. 2011. Rood guichelheil in de provincie Groningen. Floron Nieuwsbrief Groningen nr. 18: 10-16.
- 3 G.R. de Vries. 2015. Akkerereprijs in de provincie Groningen. Floron Nieuwsbrief Groningen nr. 22: 12-17.
- 4 G.R. de Vries. 2016. Gladde en Doffe ereprijs, nog steeds in de provincie Groningen. Floron Nieuwsbrief Groningen nr. 23.
- 5 www.verspreidingsatlas.nl/planten
- 6 www.waarneming.nl
- 7 J. Schaminée, K. Sýkora, N. Smits, M. Horsthuis. 2010. Plantengemeenschappen van Nederland. Ed. 1. KNNV Uitg. Zeist: 59, 309.
- 8 E.J. Weeda, R. Westra, Ch. Westra, T. Westra. 1985. Nederlandse Oecologische Flora, deel 1- 5. IVN, VARA en VEVIN. De Lange/Van Leer, Deventer.

SPACE-FLOWER

Een Amerikaanse astronaut heeft een foto van een bloem getweet die in het ruimtestation ISS tot bloei is gekomen. De *space flower* is onder led-lampen in het internationale ruimtestation gegroeid. Het kweken van de bloem is onderdeel van wetenschappelijk onderzoek dat in het ISS wordt gedaan. NASA-onderzoekers zeggen dat ze meer leren over planten, al zien de plantjes er nog niet zo mooi uit als de varianten op aarde.

De planten groeien in het ISS in een soort laboratorium onder rode, blauwe en groene led-lampen. Het bloemetje in de tweet van astronaut Kelly behoort tot de Zinnia, een plant die op het Amerikaanse continent voorkomt.

Bron NOS.nl/nieuws, 17-01-2016

